MERIDIANE

ORIGENES LESSA

DONA BERALDA ÎŞI CAUTĂ FIICA

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

LESSA ★ DONA BERALDA ÎŞI CAUTĂ FIICA

Lei 2,25

Meridiane



ORÍGENES LESSA

DONA BERALDA ÎȘI CAUTĂ FIICA

În romînește de
N. FILIPOVICI
și
MARCEL GAFTON

Zadig
10 Feb. 1958

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ȘI ARTA

Din volumul
ORÍGENES LESSA
OMELETE EM BOMBAIM
Contos
Emprêsa gráfica „O CRUZEIRO" S. A.
Rio de Janeiro — Brazil
1946

ORÎGENES LESSA

pe care-l prezentăm cititorilor din ţara noastră prin povestirile de faţă, culese din volumul Omletă de Bombay (Omelete em Bombaim) *publicat de editura* O Cruzeiro, *Rio de Janeiro, 1946, este preşedintele Uniunii Scriitorilor din Brazilia şi unul dintre cei mai cunoscuţi scriitori contemporani din ţara sa.*

Începîndu-şi cariera literară cu volumul de povestiri Scriitorul prohibit (O Escritor Proibido), *publicat în anul 1929, la São Paulo, Lessa scrie ani de-a rîndul nuvele, povestiri pentru copii, reportaje social-politice, însemnări etc. dar impunîndu-se ca scriitor abia în 1938, prin apariţia romanului* Vis şi realitate (O Feijão e o Sonho), *carte distinsă cu premiul Antônio de Alcântara Machado şi în care se urmăreşte viaţa zbuciumată a unui scriitor prins în contradicţia dramatică dintre lumea ideilor şi cea a faptelor. Cartea se remarcă prin concizie şi simplitate ca şi romanul* Drumul soarelui, *scris cîţiva ani mai tîrziu şi care se bucură de-o mare popularitate în Brazilia.*

DONA BERALDA IŞI CAUTA FIICA

La pensiunea despre care îi vorbise Santa în ultima ei scrisoare, Dona Beralda află ceva care o dezamăgi. O femeie cu ifose de cucoană îi spuse, vorbind peltic şi cam în zeflemea, că acolo nu stă nici o Santa. Atunci vizitatoarea îi povesti că o caută pe fiica ei, o artistă cunoscută, cu numele de Venus Mulatra.

— Aha ! Venus ?

— Da, da, răspunse cu smerenie Dona Beralda.

— Păi nu mai stă la noi...

— Şi nu ştiţi unde s-a mutat ? întrebă Dona Beralda, zdrobită de această veste.

Venise de la ţară, cu gîndul să facă o surpriză plăcută fiică-si pe care nu o mai văzuse

de atîţia ani şi care îi scria mereu, cu mult dor, trimiţîndu-i bani şi povestindu-i triumfurile ei artistice, ca să le povestească şi ea mai departe, pe la prieteni.

Femeia cu ifose de cucoană nu ştia să-i spună nimic. Afară de asta, nici n-avea chef să-şi piardă vremea cu o asemenea mulatră cu părul alb, prost îmbrăcată şi cu un geamantănaş jerpelit de carton în mînă, căpătat poate de la vreo jupîneasă, la o curăţenie generală făcută pe undeva.

Dona Beralda rămase năucită văzînd că femeia îi trînteşte uşa în nas. Ajunsese pînă acolo, întrebînd la tot pasul, însufleţită de nădejdea că-şi va revedea fata. Ce mare sărbătoare ar fi fost! Ce petrecere! Cîtă mulţumire pe Santa să-şi revadă mama după atîţia ani de despărţire! Din fericire geamantanul nu era greu. Şi era mic. De schimbat, lucrurile nu se schimbaseră prea mult cu ea. În tîrguşorul ei liniştit, Dona Beralda era deprinsă să poarte pe cap legături de lemne de zece ori mai grele şi boccele de rufe cît nişte piramide. Ceea ce o speria însă, era forfoteala de pe străzi. Nu văzuse niciodată atîta lume. Atîtea maşini!

Niciodată nu-i trecuse prin minte că poate să fie atîta omenire în lumea asta. Şi mai ales aşa de zorită ! Umblase totuşi vreme de un ceas şi ajunsese pînă la urmă la pensiune. Şi de ce oare ? Ca să se vadă acolo pierdută, părăsită, singurică şi fără de ţintă, mai descumpănită decît dacă s-ar fi pomenit fără de veste într-o pădure încîlcită şi întunecată, fără urmă de potecă. Puse geamantanul jos şi începu să se uite în toate părţile. Pe stradă trecu un om care azvîrli dintr-un bobîrnac cît colo mucul de ţigară din colţul gurii. Trecu apoi un băie-ţaş, fluierînd. Semăna cu băieţaşul lui Quin-zinho al ei. Acelaşi chip, acelaşi botişor. Trecu şi o maşină. Înăuntru doi genunchi rotunzi. Se înserase. Dinspre colţul străzii se ivi o fată bă-laie. Îmbrăcată cam sărăcăcios. Poate că ea o să-i răspundă. Şi i-a răspuns. Habar nu avea. Nu auzise de fata ei. Mai zăbovi în loc cîteva clipe. Zări spre colţul străzii o grădiniţă. Luă geamantanul în mînă, porni agale într-acolo şi se aşeză pe o bancă. Se aşeză la un capăt, de teamă să n-o alunge cei doi îndrăgostiţi care stăteau acolo. Vorbeau amîndoi pe şoptite, mînă-n mînă şi lipiţi unul de altul. La început

nu şi-au dat seama că s-a mai aşezat cineva lîngă ei. Dar după aceea, ea parcă nici nu exista. Dona Beralda se mira văzînd cît de stricată e lumea în oraşele mari. Într-o grădină ca aceea, luminată ca ziua, un băiat şi o fată îşi făceau de cap cu atîta neruşinare! Văzu mai încolo şi o bancă pe care nu stătea nimeni. Îşi luă geamantanul şi plecă. Cine o fi fata aia? Cum dădea ea voie flăcăului să-i cuprindă trupul, atît de desfrînat? Bine zicea Belisário al ei că lumea e stricată! Bine zicea!

Dădu însă repede uitării perechea de îndrăgostiţi. Prea era tristă situaţia ei. Se afla într-un oraş mare, plin de reclame luminoase, fără cămin, fără să ştie încotro să se îndrepte şi aproape fără bani. Nici măcar nu era încredinţată că-şi va putea găsi copila. Ce o îndemnase oare să pornească la drum? De ce nu aşteptase să primească întîi banii ce-i fuseseră făgăduiţi de multă vreme, anume pentru această călătorie? Dacă ar fi primit banii şi i-ar fi dat de veste Santinhei că soseşte, ea ar fi venit negreşit la gară să o întîmpine. Dar nu! Îi intrase în cap un gînd nebunesc, să pice aşa pe nepusă masă şi să-i facă o surpriză. Să fie

iarăşi martoră la bucuria copilărească a Santei, ca pe vremea cînd fata primea daruri de la ea. Păpuşa, bunăoară. Santa era de unsprezece ani şi n-avusese niciodată o păpuşă de porţelan. Se jucase tot cu păpuşi de cîrpă. Dona Beralda a început să pună bani deoparte. A strîns aşa două mii de reali şi i-a cumpărat un bebeluş cu chipul rotunjor şi lucios. O auzea parcă şi azi pe Santinha bucurîndu-se: „Vai, mămico! ce frumuseţe!" — nevenindu-i să creadă că păpuşa era a ei. După aceea a urmat rochiţa de tul. Gătită cu o panglică roşie. Ochişorii ei negri în care lumea din jur se oglindea ca în fundul unei mări se luminaseră strălucitori ca zorile. Rîsul ei era atît de răsunător şi de cristalin, dinţişorii atît de egali şi de albi, încît Dona Beralda avea credinţa că Dumnezeu a binecuvîntat alegerea numelui dat copilei. Santa era un înger. O fetiţă minunată. Veselia ei lumina pe toţi cei din jur. La doisprezece ani intră să slujească la un conac şi la fiecare sfîrşit de lună venea într-un suflet la mamă-sa să-i aducă leafa — douăzeci de mii de reali.

— Păstrează și pentru tine vreo cîțiva gologani, fetița mamei.

Santa nu voia. Nu avea nevoie de bani. Mîncarea la conac era bună, iar stăpîna îi dăruia rochițele vechi ale fetelor ei.

— Aștia-s banii tăi, mămico. Eu muncesc ca să te pot ajuta pe tine.

Văzînd așa, Dona Beralda i-a cumpărat o rochiță de stambă. Știa că, în clipa cînd o va revedea, în ochii fetei va scînteia aceeași recunoştinţă şi duioşie. Dar erau mulţi ani de atunci. Cît de amară fusese viața! Stăpîna se mutase la São Paulo. Și se hotărîse să o ia și pe Santa cu ea. Acolo fata va cîştiga mai mulţi bani. Va învăța și o meserie. Iar mai tîrziu s-ar fi îngrijit să-i facă un rost în viață. (Dona Beralda visa pentru Santa ei un sergent din oştire, care cu timpul ar fi primit comanda unui detaşament într-un oraş mai răsărit, de pildă la Campinas ori la Ribeirao-Prêto.) Ochii negri ai Santei aşteptau învoirea Donei Beralda şi ea nu zise nu. Anii treceau. Santa creştea mereu. Avusese fel de fel de slujbe şi trimitea banii cu regularitate măicuţei.

La o vreme se apucă să învețe să cînte. De copilă avusese un glas pe care orice privighetoare putea să-l pizmuiască.

Pe urmă, scrisorile se răriră. Deveniră misterioase. Dona Beralda nu-și dădea bine seama ce se petrece. Intrase la grijă mare. Dar curînd începu să primească mai des vești de la fiică-sa. Santa îi scria că glasul ei sună din ce în ce mai frumos și că acum învață să danseze. „Numai că nu-nvăț jocuri de la țară, mămico. Să nu crezi așa ceva. Învăț dansuri artistice..." Scrisorile acestea umbreau mulțumirea Donei Beralda. Fata avea de gînd să se angajeze într-o trupă de artiști. I se făcură și propuneri. Voia să se facă artistă.

Dona Beralda se speriase. Dar Santa o încredință că teatrul nu-i ce credea dînsa, că acolo sînt artiști de valoare, că ea avusese o stăpînă care juca la un teatru și că un impresar, bun prieten cu acea stăpînă a ei, i-a spus că ea, Santa, va ajunge mare artistă, că va cînta pînă și în țări străine.

Dona Beralda răspunse fetei tare îngrijată. Îi aduse aminte și de culoarea pielii, cum că asta n-ar ajuta-o, ci dimpotrivă. Atunci Santa

îi scrise că acum culoarea ei e la modă, că la Paris se află o negresă faimoasă în toată lumea prin dansurile și cîntecele ei, una Iosefina, care urma chiar să se mărite cu un baron italian.

Nu avea nici un rost să o contrazică. De altfel, în scrisoarea următoare Santa îi dădea de veste că a și început să joace într-un teatru de seamă și că toate gazetele vorbesc despre ea.

Dona Beralda putea să vadă asta și din tăieturile de ziar alăturate scrisorii. Biata femeie le citi și le răsciti, dar nu pricepu nimic. „Eu sînt trecută cu numele de Venus Mulatra. Domnul Peruggi zice că Santa nu poate să fie nume de artistă."

Se scurseră alți ani. Bani. de venit, veneau din cînd în cînd mai mulți decît înainte. De altfel, prindeau bine, căci pe Dona Beralda o supăra ficatul, iar reumatismul o țintuia săptămîni întregi în așternutul ei sărăcăcios. „Într-o zi am să vin să te văd. Să vezi ce doamnă mare a ajuns fata ta! Arată-i Beneditei fotografia mea din gazetă." În cele din urmă, Dona Beralda se obișnui cu noua stare de lucruri. Ba chiar era oarecum mîndră de asta.

Ajunsese şi ea cineva. Prietenii veneau să citească veştile scrise prin gazète şi să se uite la fotografii. La început zîmbeau.

— Da' numele ei unde-i? Că nu se vede nicăieri. Eh, toate astea-s vorbe de clacă. De unde ştiu eu că ea e Venus Mulatra?

Veniră apoi ziare cu fotografii care întăreau spusele Santei. Fata crescuse. Acum era o mulatră răsărită, chipeşă, surîzătoare; o recunoşteai cu uşurinţă după ochii minunaţi şi după zîmbetul ei luminos.

Lumea începu să cam scoată vorbe aducînd a compătimire, dar Dona Beralda nu se uita la gura lumii. Ştia bine că numai invidia e la mijloc.

Pînă cînd, într-o bună zi, o cuprinse dorul cel mare de fată. Dona Beralda simţea că i se apropie sfîrşitul. Prea i se oprea inima în loc, prea se ineca, sărmana, cu sufletul la gură. În asemenea clipe părea că a încetat deodată sa mai trăiască. Ce-i drept, mai trebăluia şi acum prin casă, cu toate beteşugurile ei, dar nădejde de viaţă lungă nu mai avea. Santa îşi făcuse un rost în viaţă. Nu mai avea nevoie de ea. Putea să-şi dea sufletul liniştită. Dar nu mai

înainte de a o revedea pe draga ei copilă, de a se duce la teatrul unde juca să audă lumea întîmpinînd-o încîntată cu ropote de aplauze. Ce minunată clipă! Lumea aceea elegantă, de la oraş, cumpărînd bilete ca să intre la teatru să o vadă pe fiica ei cîntînd şi dansînd! Atunci Dona Beralda, în mijlocul sălii pline, va putea spune: „Cine şi-ar fi închipuit că metisa asta din Mirassol o să ajungă așa departe, că o să se înalțe așa sus?!"

„Ah, ce lume blestemată!" — se mînie Dona Beralda în sinea ei, uitîndu-se la o nouă pereche neruşinată de tineri: un băiat care cuprinsese o fată cu braţul pe după mijloc, în timp ce cu mîna cealaltă căuta să-i desfacă bluza la piept.

„Ce o fi făcînd Santinha mea acum? Oare de ce nu s-o fi măritat încă?"

La anii Santei, Dona Beralda avea trei băieți voinici, care azi umblau prin Mato Grosso, muncind ca nişte robi pentru societatea Mate-Laranjeira. Oare Santinha, cu toată izbînda ei de mare artistă, o să împletească pînă la urma cosițe albe? Ciudat lucru!

Simți mai mult ca oricînd nevoia să-și vada copila. Și nu era numai dorul de ea. Toate acele amănunte ale vieții dintr-un oraș mare începură să o neliniștească. Unde și cum să o găsească? Își aminti deodată că are în geamantan o tăietură dintr-un ziar cu numele teatrului unde juca Santinha. Deschise geamantanul. Anunțul acela vechi și mototolit o lămuri pe dată: teatrul se chema *Moinho do Jeca* (Moara lui Jeca). Unde o fi oare? Cu mica ei povară în mînă, plecă să caute un gardian de stradă.

— Unde-i *Moinho do Jeca*, domnule dragă?

Gardianul făcu ochii mari, iar Dona Beralda se sili să-l lămurească cum că acolo joacă o fată a ei.

— Ia-o pe aici, cotește la primul colț, pe urmă ține-o așa drept înainte pînă ajungi acolo.

Biata femeie merse după îndrumările gardianului, mai întrebă pe ici, pe colo, de cîteva ori, pînă ce ieșind în *Praça de Sé* (Piața Catedralei) zări o firmă luminoasă și cu litere mari *Moinho do Jeca*. Inima începu deodată săi bată cu putere în piept. Era cît pe ce să se înăbușe așa cum pățise odată la Mirassol. Va să

zică, aici era! Aici era Santinha ei pe care nu o văzuse de atîția ani de zile! Aici era fata ei! Aici vin să o acopere de glorie pe fetița ei dragă domnii și doamnele din oraș! Cu geamantanul în mînă, poticnindu-se turburată la fiecare pas, Dona Beralda se îndreptă într-acolo. In fața intrării, viu luminate, o cuprinse o mare sfială. Ce căuta acolo ea, o metisă bătrînă, venită de la pădure? Era ceva de lux. Numai pentru lumea mare. Nici n-au să o lase înăuntru. Se uită la afișele lipite de o parte și de alta a intrării. Numele fetei ei era scris cu litere de o șchioapă:

VENERĂ MULATRA

Regina sambei[1] și a galanteriei

Ce ispravă mai era și „galanteria" asta? Ceva de seamă, nici vorbă. Regină... da! Santinha biruise!... Mai știi! Poate că nici n-o să vrea s-o primească... Dar nu... Santinha nu era în stare de așa ceva. Dumnezeu îi dăruise o inimă de aur. Avea un nume sortit. Era o fiică

[1] *Samba* e numele unui dans popular din Brazilia, originar din Angola (n. tr.).

iubitoare, care își ajuta maica bătrînă și bolnavă. Se lumină iarăși la față. Prinse curaj. Tocmai atunci intrară doi oameni îmbrăcați cam sărăcăcios. Păreau muncitori. Poate că o să fie loc și pentru ea. Oare-i scumpă intrarea? Se opri în ușă. La casă stătea scris cu slove mari prețul unui bilet: trei mii de reali. Atîta, slavă Domnului, avea la ea. Urcă treptele.

— Un duș...

— Ce?

— Un bilet.

Și întinse casierului care o privea cu un aer speriat și batjocoritor totodată cei trei bănuți de argint.

— Vrei să intri?

— Firește că vreau. Nu-i voie?

— Ba da, dar spectacolele de aici...

— N-ajung cumva banii pe care i-am dat?

— Ba ajung, zise casierul, nepăsător, întinzîndu-i biletul și pregătindu-se să servească pe un obișnuit al localului.

Dona Beralda rămase locului buimacă, neștiind încotro să apuce. Oare pe unde să intre? În hol — niște fotografii. Într-un colț — frumoasă, surîzătoare, cu priviri ștrengărești și

totuşi semănînd foarte mult cu Santinha de acum zece ani — Venus Mulatra. Bătrîna o privi cu mîndrie. Cineva trecu pe lîngă ea, îndreptîndu-se spre portar. Dona Beralda făcu la fel. Portarul îi luă biletul cu o vădită uimire. Ea, băgînd de seamă, dădu să-l lămurească, stingherită şi arătînd spre portret:

— E fata mea... Santa...

— Santa ?!

Portarul izbucni în hohote de rîs dar, văzînd-o că şovăie, îi zise:

— Poţi intra.

Cu geamantănaşul într-o mînă, orbită de atîta lumină şi poticnindu-se mereu de emoţie, bătrîna cobori pe nişte trepte ce duceau spre o uşă mare, dinapoia căreia răzbăteau rîsete deşănţate. In sală îşi găsi un loc cu mare greutate, în timp ce nişte glasuri răsunătoare strigau să fie tăcere. Se dumeri anevoie asupra locului unde se află. Pe scenă, doi artişti schimbau între ei nişte glume grosolane care făceau toată lumea să rîdă, deşi Dona Beralda nu le prindea prea bine tîlcul. Toată sala aceea afumată răsuna de hohote obscene şi vulgare. „Numărul" se terminase. Din culisa din stînga

scenei, apăru o mînă ce ținea o placardă: „La Bianca". Era o cîntăreață blondă și îmbătrînită, fără naționalitate, cu un rîs banal, cu o rochie scurtă de tot și cu sînii aproape goi. Dona Beralda pufnea de mînie. Mai văzuse odată asemenea lucruri, cu vreo doi ani înainte, la un circ care scosese din minți aproape toată lumea din Mirassol. Așa-s artiștii. Mai mult decît orice o supărau glumele necuviincioase cu care spectatorii însoțeau cîntecul, cîntat cu o „voce hodorogită" — cum ar fi zis lumea pe la ea la țară. Femeia cînta și țopăia pe scenă, zîmbind cu o scînteiere de dinți de aur în gură, și se întorcea mereu cu spatele spre sală, ridicîndu-și fustița fără nici o noimă, parcă în chip de salut.

— Doamne Dumnezeule! Cîtă nerușinare!

Cînd oare o să apară Santina pe scenă? Ea urma îndată după cîntăreață? Nu, nu urma ea. Doi dansatori acrobați făceau tot felul de piruete năzdrăvane și se dădeau peste cap. Însă Dona Beralda aproape că nici nu-i lua în seamă. I se zbătea inima de nerăbdare să-și vadă fata. In cele din urmă, mîna din culise

scoase placarda cu numele mult aşteptat. Orchestra atacă o *samba*, iar sala izbucni în ropote de aplauze. Santa, Santinha, draga ei Santinha, cu acelaşi zîmbet drăgălaş de odinioară, îşi făcu apariţia pe scenă, mulţumind în dreapta şi în stînga. Dona Beralda, cu geamantănaşul în poală, cu coatele sprijinite pe el, ca şi cum s-ar fi sprijinit de pervazul unei ferestre să se uite afară, în stradă, o urmărea pe fiică-sa cu ochii scăldaţi în lacrimi. În aceste clipe retrăia tot trecutul. Ar fi vrut să strige că e acolo, ca să mai audă o dată exclamaţia plină de bucurie a Santinhei, de bucuria pe care, ce-i drept, în ciuda luminilor din jur şi în ciuda gloriei ce se revărsa asupră-i, Dona Beralda nu o mai vedea în ochii copilei ei prea dragi.

Am chef să rîd cu poftă,
Că umblă-o vorbă-anume
Că partea slabă, partea muierii e pe lume...
Fin'că bărbatu care
E sexu tare cică
Cînd e la o adică
Îi face ei pe voie, că-i ştie, vezi, de frică...

Santinha însoțea cîntecul cu aceleași gesturi deșănțate ca și artista dinaintea ei, subliniind aproape fiecare cuvînt cu chicoteli și mișcări ce stîrneau hohote vulgare de rîs. Cînd sfîrși cîntecul, ropotele de aplauze izbucniră cu atîta putere, bisările erau atît de zgomotoase, încît orchestra începu să cînte pentru cupletul următor, fără ca aplauzele să înceteze.

Între timp, Dona Beralda cercetă cu luare-aminte îmbrăcămintea fiicei sale. Santa era aproape goală. Purta o bluză ușoară, străvezie și un *soutien* înflorat din care sînii îi ieșeau cu totul afară. O fustă scurtă și albă lăsa să i se vadă șoldurile. Dona Beralda simți din nou că se înăbușă. Nu bănuia că fata ei are șolduri atît de frumoase. Și-aduse vag aminte că răposatul ei spunea pe vremuri că ea, Beralda, avea cele mai frumoase șolduri din lume. Doamne sfinte! N-ar fi crezut-o niciodată în stare pe Santinha ei să apară îmbrăcată așa în fața lumii. Dar grozăvia grozăviilor de abia de acum înainte avea să urmeze. În răstimpul dintre două strofe ale cupletului, pe cînd Santinha se sucea și se învîrtea cu gesturi deșănțate pe scenă, sala începu deodată să strige:

— Scoate-o! Scoate-o!

Pe Dona Beralda o trecură toţi fiorii. Oare lumea îşi bătea joc de fata ei? Voia să o facă de ruşine? În fundul sălii oamenii aproape că delirau. Inima de mamă a bătrînei se umplu de revoltă. Se uită spre vecinii ei. Toţi, toţi strigau în cor:

— Scoate-o! Scoate-o!

Se uită la Santa, vrînd parcă să-i arate că e cu tot sufletul alături de ea, încredinţată că fata trăieşte o supremă umilinţă. Santinha însă se învîrtea surîzătoare pe scenă, cu un surîs ce-i amintea mamă-si de surîsul ei de odinioară, cînd îi dăruise păpuşa de porţelan sau rochiţa de tul. Surîdea şi se învîrtea neîncetat pe scenă.

— Scoate-o! Scoate-o! Vrem să vedem!

Orchestra cînta cu furie. Santina îşi duse amîndouă mîinile în partea dreaptă a fustei, ca şi cum ar fi desfăcut ceva. În ropotele de aplauze ale sălii ce răsuna de urale şi urlete, ea îşi scoase fusta, rămînînd aproape cu desăvîrşire goală, numai într-un jupon scurt şi negru, lipit de corp şi cu un tiv de dantelă, lă-

sîndu-şi corpul sculptural să cocheteze cu sala cuprinsă de delir.

Dona Beralda închise ochii. Nu-i venea să creadă ce vede. Asta nu putea să fie adevărat. Işi pierduse minţile, nici vorbă. Ori visa. Un vis cumplit. Asta nu putea să fie adevărat.

— Mai mult!

— Mai sus!

— Arată mai departe!

— Am plătit ca să văd!

— Vreau să văd!

Cuvintele neruşinate se amestecau acum cu cîntecul mulatrei. Parcă înnebunise toată lumea din sală. Numai fata ei zîmbea calmă şi fericită, trăindu-şi senină clipa de glorie. Samba se terminase, dar aplauzele continuau. Urletele, la fel. Sus pe scenă („Ah, mămico, ce frumuseţe!"), Santinha mulţumea încîntată („Ah, mămico, ce rochiţă frumoasă!"), mulţumea şi tot dădea să plece ca să se întoarcă iarăşi şi iarăşi pentru a auzi urletele sălii („Păstrează banii, mămico; eu n-am nevoie de ei!") — ea, Santinha cea nespus de drăgălaşă şi aproape cu desăvîrşire goală.

— Scoate! Scoate tot!

Santinha zîmbea neîncetat. Brațele ei minunate se împreunară acum la spate („Ah, mămico, ce dor mi-e de tine!“). Iar urletele ca de fiară ale sălii salutau acum doi sîni rotunzi, descătușați de *soutien*-ul azvîrlit pe scenă.

Urlete, strigăte; aplauze, toba mare, trompete, hohote de rîs, vorbe josnice. Cele două mîini ale Santei se împreunau acum pe juponul dantelat, în locul de unde se desfăcuse fusta...

Geamantanul Donei Beralda rămăsese Dumnezeu știe pe unde. Capul îi vuia. Picioarele i se umflaseră. Bătrîna ajunse într-o grădiniță. Oare era aceea în care fusese mai înainte? Habar n-avea. Se așeză încetișor pe o bancă. Trupul îi era ca frînt. Se facu ghem. Își ascunse fața în mîinile aduse deasupra pieptului slab. Și rămase acolo mititică, înțepenită de frig, în noaptea fără de sfîrșit.

MOŞTENIREA

Conduceam *Folha da Tarde* (Gazeta de seară). Sînt cîţiva ani de atunci, dar mi-aduc aminte de parcă ar fi fost ieri. Urcam uneori la redacţie, pornit împotriva unui deputat guvernamental care mă sîcîia în fiecare dimineaţă, cerîndu-mi să fac îndreptări şi completări la cutare interviu pe care ni-l acordase în ajun. El nu spusese: „Preşedintele Republicii", ci „Excelenţa Sa, domnul Preşedinte al Republicii". Nu spusese că „ţara a ajuns pe marginea prăpastiei", ci că „starea prosperă în care se află ţara, dintr-un capăt la altul, dovedeşte iscusinţa, prevederea, agerimea şi nobila energie a guvernului care conduce cu patriotism destinele ei". Afară de asta, el nu afirmase că luptăm cu o avanlanşă de 80% anal-

fabeți, ci numai de 79%, adăogînd că guvernul își dă toată silința ca să curme în cîțiva ani acest mare neajuns. Și așa mai departe.

— Lucrul cel mai practic — i-am spus eu — ar fi să faceți o scrisoare de rectificare.

Și omul s-a pus să scrie.

— Gazeta respectă ortografia? mă întrebă el deodată.

— Da, o respectă.

— Nu. Nu e nevoie. Poate să facă și modificări. Nu mă opun. Nu e nimic dacă îndreaptă cîte ceva pe ici, pe colo... Îți scapă uneori din vedere... Nu vreau să fac pe grozavul ca alții...

Mare pacoste era pentru mine faptul că gazeta depindea de guvern! Dorința mea era să am un ziar în care să pot vorbi liber și să-i pot scutura pe toți nătărăii ăștia. O, de-ar fi fost gazeta mea! Clocoteam încă de ură împotriva deputatului acela pisălog cînd, deodată, intră secretara și mă anunță:

— Așteaptă în anticameră un domn care ține să vorbească neapărat cu dumneavoastră. Spune că e ceva urgent.

— Cine e?

— Habar n-am. Zice că e moștenitorul.

— Moştenitorul?! Asta e bună!

Am trecut în anticameră. Omul era acolo.

— Domnul director?

— La dispoziţia dumneavoastră.

— Eu sînt moştenitorul.

M-am gîndit imediat la nebuni. Toată înfăţişarea omului acesta te făcea să bănuieşti că a scăpat din balamuc.

— Al cui moştenitor?

— Al milionarului.

Cuprins de îndoială, am pus mîna pe receptor, ca să pot cere ajutor de undeva, sau să mă apăr la nevoie.

— A, da... al milionarului!

— Se-nţelege, domnule director. Sînt moştenitorul americanului...

— Da, da... Al americanului... Foarte bine... Luaţi loc, vă rog.

Stînd aşa — el pe scaun, iar eu în picioare — aveam parcă o poziţie mai sigură. Uşa, din fericire, rămăsese deschisă.

— Va să zică, dumneavoastră...

— Eu sînt moştenitorul. Cum am citit ştirea mi-am şi dat seama că e vorba de cazul meu...

— Ei na! Fireşte...

— Maică-mea spunea totdeauna că eu sînt străin...

— Foarte bine...

— Și cum am chiar treizeci de ani...

— Mulți înainte, dar nu pare. Arătați mai tînăr...

Atunci indignat omul se ridică.

— Vai de mine! V-am spus adevărul adevărat. Eu nu umblu cu minciuni ca să-mi reclam un drept. Am și act la mînă: fiu natural al Vicenciei de Andrade, născut la 13 iunie 1900. Din 1900 pînă-n 1930 sînt treizeci de ani în cap, dacă n-am greșit cumva socoteala. Americanul a fost în Brazilia exact cu nouă luni înainte de ziua nașterii mele. Atunci nu-s eu?

— Probabil... Dar...

— Vă îndoiți, poate?

— Nicidecum!

— Nu sînt un aventurier. Pledez pentru dreptul pe care cred că-l am...

— Fără îndoială!

— Domnul director poate vedea chiar din ziar că e vorba de cazul meu. Poftim, citiți.

Și îmi întinse o tăietură mototolită de ziar. Era o telegramă apărută în gazeta noastră în

ajun și care îmi scăpase din vedere. New York, ziua și luna cutare, Agenția Havas. A încetat din viață milionarul Harry Billinger, lăsînd o moștenire de cinci milioane dolari unui fiu al său pe care l-a avut în Brazilia, cu o femeie al cărei nume l-a uitat, dar cu care a avut legături pe la sfîrșitul anului 1899. Milionarul era burlac. Alți moștenitori nu avea.

— Vedeți, nu sînt eu? Băgați bine de seamă: sînt blond. Un fiu de american e întotdeauna blond. Am treizeci de ani. Maică-mea spunea totdeauna că tata a fost un străin.

— Și chiar așa îl chema?

— Nu știu. Avea un nume cam încurcat. Mama îi zicea Bife.

— Bife?

— Da. Bifinel... Bife dragă... Era o dezmierdare, mă înțelegeți... Ca între două ființe ce trăiesc în intimitate. Avea un nume greu de rostit și mama mea prefera să-i zică așa.

— Era mai ușor...

— Din nefericire, n-a stat multă vreme la noi... Dacă s-ar fi înregistrat toate amănuntele, azi mi-ar fi mai ușor să-mi reclam drepturile de

moștenitor. Garantat însă că sînt chiar persoana de care e vorba în telegramă!

— Se prea poate... Și zici că era american?

— Nu putea fi decît american. Bea toată ziua. Și vorbea numai cu *yes*. Nu-i așa că *yes* e o vorbă englezească?

— Mda, cam așa...

— Păi vedeți? Eu sînt moștenitorul.

— Și... încurcătura a ținut multă vreme?

— Destul de mult...

— Numai cu el?

— Că să fiu sincer, mi se pare că nu. Vorba e că eu am ieșit blond.

— Bine, bine... blond, dar poate că mai sînt și alții, blonzi și ei...

— Nu cred, domnule director. Afară de italieni, pe vremea aceea erau puțini străini prin părțile noastre. Or, italienii sînt mai mult oacheși decît blonzi... Nu-i așa?

— Da, așa e.

— Prin urmare, vedeți bine că de mine e vorba...

— Totuși telegrama nu e completă. Vorbește de Brazilia, dar fără să pomenească orașul. Ni-

meni nu poate face dovada că lucrurile s-au petrecut la São Paulo.

— Chiar așa a și fost. Totul s-a petrecut la Campinas.

— Așa?

— Desigur!

— Telegrama însă nu vorbește de Campinas. Nu precizează localitatea...

— Dumneavoastră, domnule director, credeți posibilă o asemenea coincidență, ca în anul cu pricina să se fi născut în Brazilia mai mulți copii ai aceluiași milionar american? El însuși spune că n-a fost decît unul singur.

— E drept. Pe atunci însă era tot milionar? Cheltuia mulți bani? Era risipitor? Ce spune mama dumitale în privința asta?

— Spune că nu. Dimpotrivă, era un zgîrie-brînză. Asta și întărește bănuiala mea. Vorba mamei: cu cît cineva e mai avut, cu atît e mai zgîrcit. N-ați observat și dumneavoastră lucrul ăsta?

— Ba da.

— Atunci eu sînt moștenitorul, nu mai încape nici o îndoială.

— Felicitările mele... Cinci milioane sînt bani, nu glumă...

— Firește că sînt, domnule director. Dacă socotim pe puțin dolarul la zece mii de reali, în total face cincizeci de miliarde reali...

— Ba chiar și mai mult. Cursul schimbului scade pe zi ce trece...

— Așa este. Dar eu fac o socoteală strînsă. Sînt şi cheltuieli mari la mijloc. Guvernul trage destulă spuză pe turta lui. Și unde mai pui că în cazuri de astea te ciupesc două guverne...

— Mai ales cel american... Teribil de hrăpăreț mai e!

— O fi, domnule director. Mie însă puțin îmi pasă. De cincizeci de miliarde de reali sînt sigur...

— Frumoase parale!...

— Eu să nu știu? Eu care muncesc unsprezece ore pe zi, ca să cîștig optzeci de mii de reali pe lună? Am o nevastă bolnavă și un băiat olog. Dacă n-oi merita eu pleașca asta, apoi nimeni n-o merită! Cînd mi-a arătat mama ziarul cu telegrama, mi s-a părut că Dumnezeu s-a uitat la mine de colo de sus și-a zis: „Acum i-a venit

și bietului Fortunato apa la moară; hai să-l ajut!"

— Și ce-ai de gînd să faci?

— Auzi vorbă! Să-mi reclam drepturile, desigur. Am vrut numai să cunosc părerea dumneavoastră. Dacă sînteți de acord, am să scriu chiar azi o scrisoare. Mii de mulțumiri, domnule director!...

Fortunato ieși, după ce îmi strînse mîna radios și cu multă căldură. În prag se întoarse să mă întrebe dacă nu pot să-i recomand cumva un avocat bun.

Făceam încă haz de întîmplarea asta și tocmai îmi potriveam hîrtia în mașina de scris pentru articolul de fond — ah! voiam să-i zdrobesc pe nemernicii aceia... — cînd, deodată, aud că zbîrnîie telefonul.

— Vă caută o doamnă.

— Ce doamnă?

— Nu mi-a spus numele. Zice că are de discutat o chestiune particulară cu dumneavoastră.

— E drăguță?

— Nu.

— Acum n-o pot primi.

— Zice că e ceva urgent. Numai două minute.

— Bine, să poftească.

Era o doamnă cam la vreo cincizeci de ani, simpatică, elegantă, bine conservată.

— Domnul director Lemos?

— La dispoziția dumneavoastră.

— Îmi face o deosebită plăcere că vă cunosc. Trebuie să știți că apreciez foarte mult articolele dumneavoastră.

— Asta mă măgulește, desigur.

— Sînteți un mare gazetar. Totdeauna am susținut că *Folha da Tarde* e singurul ziar din São Paulo care merită să fie citit. Cel puțin spune adevărul. Nu cîntă nimănui în strună.

— Mulțumesc, doamnă.

— Așa trebuie să fie un ziarist, nu?

— Întocmai cum spuneți.

— Vin la dumneavoastră destul de jenată.

— Vă rog să nu vă simțiți cîtuși de puțin jenată.

— E vorba de o chestiune foarte intimă...

— Înțeleg, stimată doamnă...

— N-aș fi venit aici, dacă n-aș avea deplină încredere în lealitatea dumneavoastră.

— Vă stau cu totul la dispoziție.

— Intru în fond fără nici un fel de ocoluri. Cine începe apelînd la prefăcătorie n-are nimic de cîștigat. Dumneavoastră, domnule director, știți desigur de telegrama apărută în numărul de ieri al ziarului...

— Povestea cu milionarul?

— Exact. Ei bine, deși e vorba de ceva foarte intim, dureros chiar, doresc să știu care e adevărul în această chestiune...

— Nu știm decît atît cît spune telegrama...

— Și credeți că cei în cauză se pot prezenta fără nici un risc?

— E o chestiune absolut personală, doamnă...

— Înțeleg, însă nu e vorba de mine, ci de fiul meu...

— De Fortunato?

— Nu, Fortunato e al treilea. N-are decît doisprezece ani. Afară de asta, e copilul meu legitim. E vorba de Fernando...

— Ei, poftim!

— Vedeți bine, prin urmare, că situația mea e foarte delicată. Sînt căsătorită. Am un soț foarte bun. Mi-a adoptat chiar și copiii pe care îi aveam la căsătorie. Nu e vorba doar de mine. Eu nu mă uit la bani. E vorba de el, sărmanul,

de Fernando. Are doi copii și n-ar fi cinstit să-și piardă drepturile din cauza unei ipocrizii sau a convenienței...

— Cum așa?

— Foarte bine. E fiul milionarului...

— Nu mai spuneți!

— E purul adevăr, domnule director. Numele de botez al milionarului nu e Harry?

— Așa spune telegrama...

— Intocmai.

— Numele de familie l-am uitat, dar cel de botez mi-a rămas în minte. Era tinerel încă... Simpatic, vesel, zburdalnic... Înțelegeți, desigur... Omul cade uneori în ispită... Eram o fetiță fără prea multă minte. Nenorocirea a fost urmarea unei clipe de rătăcire... Azi însă îmi dau seama că tot răul e spre binele omului. Mare e Dumnezeu! Tocmai acum cînd copilul lui Fernando e bolnav și nu poate fi îngrijit cum trebuie din lipsă de mijloace...

— La țanc a picat moștenirea.

— Da, domnule director. Tocmai la vreme. Întotdeauna mi-a fost rușine să-mi aduc aminte de întîmplarea aceea. Mi se rupea inima cînd mă gîndeam că Fernando nu poate intra cu fruntea

sus în lume. Acum însă e răzbunat. Știți bine, domnule director, societatea se pleacă în fața banului...

— Mai încape vorbă!

— Nu-i vedeți pe bogătași? Îi întreabă cineva din ce părinți se trag? Îi întreabă cineva cum au făcut avere și cum își petrec timpul soțiile și copiii lor? Dezmăț la ei, berechet! Cine cunoaște mai de aproape lumea mare, știe cîte parale face, oricît s-ar lăuda și ar face pe grozava... La noi însă e cu totul altfel. Dacă vreți să mă credeți, domnule director, pînă și frații mai mici ai lui Fernando îl iau în zeflemea, fiindcă s-a născut, sărmanul, ca un copil din flori. Dumnezeu însă e mare... Mare de tot! Cînd am citit telegrama și am văzut „Harry Billi..." Cum oare îl cheamă? Billinger... Ce nume ciudat!... Ei bine, mi-am dat seama numaidecît că el e Harry... După cîteva clipe, revenindu-și, continuă: O să spuneți, firește, că situația mea e destul de ridicolă...

— Ei asta!

— Firește, așa e... Dar nu mă gîndesc la mine. Mă gîndesc la fiul meu. Trebuie să acționez într-un fel, nu sînteți de părere?

— Trebuie, de sigur. Numai să puteți face dovada drepturilor copilului...

— Chestiunea asta o lămuresc eu, domnule director. N-aveți nici o grijă. Dacă regret ceva e că n-am păstrat nici un act. Totuși nu mă îndoiesc cîtuși de puțin că el a fost tatăl lui Fernando al meu...

După alte două, trei cuvinte și consultări, doamna se retrase.

— Uf!

Abia scrisesem titlul articolului meu: „Noua politică a cafelei", cînd mă pomenii cu un nou vizitator. Scuze, bîlbîieli, intrare în subiect. Era un domn în vîrstă mijlocie, cu o chelie respectabilă, cu burta plinuță și țuguiată, tot așa de lucioasă pesemne ca și dovleacul de sus, pe care și-l ștergea de sudoare la fiecare două, trei cuvinte.

— Eu n-am prejudecăți, domnule director. Ba chiar pot afirma că nutresc cel mai adînc dispreț față de prejudecățile sociale. Gura lumii și meschinăriile vieții în societate nu au pentru mine absolut nici o importanță. Nu vreau să mă laud singur, dar sînt un om superior. Un om cu totul superior. Mulțumită acestui fapt, cînd am citit

ieri telegrama aceea din Statele Unite, mi-am dat seama numaidecît despre ce este vorba, cazul fiind în strînsă legătură cu familia mea...

După ce-și șterse din nou chelia, brobonită de sudoare, necunoscutul își urmă logosul:

— Sînt văduv. Am cîțiva copii. Unul dintre ei, ca să fiu sincer, nu-i copilul meu. Totuși l-am crescut și după ce am aflat adevărul, din simplă omenie. După mine, un copil nu e vinovat de greșelile părinților. Nu sînteți de aceeași părere?

— Da, domnul meu, desigur.

— A fost așa cum mi-am închipuit eu. Am lăsat băiatul să crească în casa mea. In definitiv tot făcea parte din familie, era doar fiul soției mele. Își desfăcu batista și și-o trecu tacticos pe țeasta-i augustă. Dumneavoastră știți că femeile au o adevărată slăbiciune pentru minciuni. A mea însă nu era așa. Prefera chiar să o bat, dar spunea adevărul. Ea singură mi-a mărturisit totul despre Celso. Eu bănuiam pe un vecin. Pe vremea aceea aveam idei foarte înapoiate si ajunsesem chiar să vorbesc de duel. Atunci soția mea și-a dat seama că e mai bine să fie sinceră și mi-a mărturisit că buclucașul a fost un ame-

rican care, la puțin timp după aceea, a plecat în Statele Unite. Cum nu aveam ce să mai fac și cum femeia îmi dovedise pocăința ei, am luat treaba de bună și am zis că băiatul e al meu. Ei, și azi nu-mi pare rău. Celso e un copil minunat, mă stimează ca pe un tată și habar n-are de povestea cu americanul. Acum nici nu știu cum să-i spun adevărul. Băiatul e atît de simțitor! N-am absolut nici o îndoială în privința americanului. Telegrama spune că lucrurile s-au petrecut acum treizeci de ani... E chiar vîrsta fiului meu...

— Totuși această coincidență nu poate constitui o dovadă temeinică în fața Justiției...

— O recunosc și eu. Pot însă intenta o acțiune de cercetare a paternității. Așa cum v-am spus adineauri, eu sînt un om lipsit de prejudecăți, un cetățean emancipat...

— Hm, asta v-ar costa multe parale...

— Am bani să încep procesul. Pot să-l împrumut pe băiat. Iar cînd o să pună mîna pe gologani, mi-i dă el înapoi...

Tăcu un timp, apoi continuă puțin cam încurcat:

— Toată greutatea e să-l conving pe băiat...

M-am uitat lung la el. Dacă aș fi fost romancier sau psiholog, dacă n-aș fi avut pe cap articolul de fond din seara aceea, pe care trebuia să-l redactez direct în mașina de scris în numai un sfert de oră, atunci desigur că n-aș fi vrut să mă despart prea repede de acel nemaipomenit exemplar de om — unul din acele multe tipuri pe care ni le scot înainte întîmplările din viața unei gazete. Tipografia însă îmi cerea de zor articolul. Drept urmare, călcînd în picioare morala micii burghezii, i-am retezat-o brusc:

— Ascultă, stimabile! Nu ești de părere că-mi răpești timpul?

— O! Vă rog să mă iertați...

— Ce mă interesează pe mine blestemățiile din viața dumitale?

Omul se ridică:

— Mă jigniți, domnule!

— Te jignesc? haida de! Dumneata crezi că dacă sînt directorul unui ziar guvernamental, sînt obligat să ascult toate prostiile, să primesc aici la redacție toți pungașii și nerușinații din lume?

— Păi...

— Nici un păi, stimabile! Caută-ți un advocat, fă dovada că omul e tatăl fiului dumitale,

umple-te de bani şi fii fericit că ţi-ai pierdut nevasta...

— Vai, dar...

— Da, da. O gură mai puţin. Hai, şterge-o! Cară-te!

Şi omul se făcu nevăzut într-o clipă.

Am rămas în birou rîzînd. Pentru prima oară în viaţa mea, eu, cu firea mea, calmă şi flegmatică, luasem o atitudine atît de teatrală, vorbind cu atîta indignare, cînd de fapt nu eram cîtuşi de puţin supărat. Mă îndemnase la asta doar plăcerea de a vedea în ce măsură se poate îndoi spinarea acelui individ într-adevăr *sui-generis*.

De altfel, nu putea să fie vorba decît de un neghiob sau de un smintit. Înţelegeam să se prezinte în asemenea condiţii un copil aflat în cauză, o femeie... dar nu un bărbat!... Afară de asta, gazeta nu avea nici un amestec într-o astfel de chestiune. Cine se socotea îndreptăţit, n-avea decît să-şi ia un advocat şi să-şi apere interesele cum poate. Ca să dea fuga la o redacţie de gazetă, era la urma urmei şi periculos. Cum însă în viaţa de toate zilele se petrec lu-

cruri mult mai neverosimile decît în cărți, mi-a fost dat să cunosc și un asemenea bărbat.

De teamă să nu fiu din nou întrerupt, m-am așezat iute la mașina de scris și am bătut pe nerăsuflate trei pagini întregi despre valorificarea cafelei.

Seara, primesc un telefon acasă.

— Ești singur?

— Da, singur.

— Aici, doamna Lupe...

— V-am recunoscut vocea. Cu ce vă pot fi agreabil?

— Vreau să stau de vorbă cu dumneata.

— Cu plăcere. Să vin acolo?

— Nu, prefer să vin eu la dumneata.

— Bine. Vă aștept.

Și, după puțin timp, doamna Lupe Vilela dos Santos — mai simplu doamna Lupe — își făcu apariția.

— Vizita mea ți-o fi părînd ciudată.

— De ce, doamnă?

— Pentru că n-are nici un sens. Unde s-a mai pomenit ca o femeie la vîrsta mea să sune, la ora asta, la ușa unui tînăr burlac?

— Asta nu-mi poate face decît cinste.

— Mai încet cu galanteria! zise ea zîmbitoare și bine dispusă. Nu uita că sînt o femeie măritată.

— O știu prea bine.

— Ascultă, dragă Lemos. Vreau să discut cu dumneata o chestiune intimă.

— Puteți avea toată încrederea în mine.

— Ei bine! Ieri, primind *Folha da Tarde*, am citit o telegramă care m-a intrigat.

— Știu. Povestea cu milionarul american.

— Cum! Ești la curent?

— Gazeta e a mea. Eu am citit-o întîi.

— A, da! Înțelesesem altceva.

Șovăi o clipă.

— Mi-ești prieten de mulți ani. Te consider aproape copilul meu...

— Mă provocați oare să vă fac declarații?

— Vorba lungă, sărăcia omului. Ești prietenul nostru. Vreau să fii sincer cu mine. Sincer în toată puterea cuvîntului. Vreau să-mi dai un sfat.

— Nu înțeleg, am răspuns eu cu modestie.

— Ba înțelegi, înțelegi foarte bine. Nu te preface. La urma urmei, sîntem singuri aici...

— *„Enfin seuls"*...

— *„Enfin seuls"*, acasă la dumneata. Sînt femeie în vîrstă, totuși vreau să mă confesez în fața dumitale.

Am simțit că mă trece un fior. Doamna Lupe zîmbi din nou.

— Nu te speria. N-am venit să-ți cer vreun sacrificiu. Am venit la dumneata să mă confesez... din punct de vedere sufletesc.

— Sufletesc sau nesufletesc, mie îmi face o deosebită plăcere.

— Asta-i o glumă de prost gust, dragul meu, și eu sînt grăbită. Fulgêncio e plecat la o întrunire la colegiul advocaților. Nu cred să întîrzie prea mult și de acolo se întoarce acasă. Uite ce vreau să-ți spun... Povestea asta... Povestea cu americanul cred că mă interesează...

— Nici să nu vă gîndiți, doamnă Lupe. Telegrama e transmisă de agenția Havas. Din Statele Unite... Nimeni...

— Tocmai de aceea. Ori mă înșel eu, ori moștenitorul acelui american excentric e... e...

— Cine?

— Fulgêncinho, dragul mamei...

M-am dat înapoi, înspăimîntat.

— Sînt cinică, nu-i aşa?

— Vai, doamnă Lupe!

Ea zîmbi.

— Femeia trebuie uneori să aibă curajul de a fi onestă şi sinceră. A mărturisi că ai ori ai avut un amant nu e un lucru obişnuit, desigur. Totuşi nu este nici umilitor. Ce zici?

Şi se uită lung la mine.

— Spune drept, cunoşti în societatea noastră o femeie care să nu-şi fi înşelat bărbatul?

Eu tăceam.

— Hai, răspunde!

— Sînt atît de ocupat, atît de departe de mediul de care vorbiţi... Toată vremea stau în redacţie.

— Faci pe mironosiţa. Să-ţi pun atunci altă întrebare, nu atît de delicată. Cunoşti vreun bărbat care să nu-şi fi înşelat soţia? Pe-al meu, cu siguranţă...

Am zîmbit amîndoi. Doamna Lupe continuă îndată:

— In clipa asta el zice că este la colegiul advocaţilor. In realitate, ştii unde e? Intr-un apartament din piaţa Júlio Mesquita. La o franţuzoaică aiurită, slută, murdară... Murdară, da,

da... Eu nu mă supăr. Ştiu tot şi nu spun nimic. Aşa mai scap şi eu de pisălogeala lui. Singurul neajuns e că femeia îl stoarce de bani ca pe o lămîie. Dar asta-i altceva.

— De fapt...

Doamna Lupe îmi ceru o ţigară.

— Doriţi un *whisky*?

— Dacă se poate, de la gheaţă.

Şi sorbi de cîteva ori din pahar.

— E straşnic! Să-ţi povestesc lucrurile aşa cum s-au petrecut în realitate. Ai citit telegrama şi ştii că povestea asta s-a întîmplat în anul 1899. Nu-i aşa? Eu sînt acum bătrînă...

— Nu spuneţi aşa ceva. Femeia are vîrsta pe care o arată...

— Şaizeci? Şaptezeci?

Voiam să spun că are treizeci şi cinci de ani, însă doamna Lupe îmi luă vorba din gură.

— N-am venit la dumneata ca să te aud făcînd pe curtezanul de ocazie. Am venit să-ţi cer un sfat. Fii, te rog, atent. În anul acela eram la Santos, pentru o cură de băi. Fulgêncio plecase la ţară, să supravegheze recoltarea cafelei. Într-o zi şi-a făcut apariţie la hotel un american drăguţ, simpatic, care s-a îndrăgostit de mine.

Pricepea nițel portugheza. Era în trecere prin oraș. La început nu i-am dat prea multă atenție. În schimb, el se ținea scai de mine. Pînă la urmă ne-am împrietenit și el mi-a cucerit simpatia. Făceam excursiuni împreună cu alte persoane din hotel. Am început să bem împreună. Știi că eu am slăbiciunea băuturii. Băutura ți se urcă repede la cap, iar într-o noapte... Amănuntele însă nu interesează...

— Continuați, vă rog, continuați...

— Nu. Restul nu interesează. Au trecut atîția ani de atunci încît nici nu-mi mai aduc aminte amănuntele. De altfel, el nici nu mă prea interesa. I-am uitat pînă și numele. Fapt este impresia cu care am rămas că Fulgêncinho al meu tocmai atunci a fost zămislit. E drept, soțul meu venea duminica să mă vadă, însă eu am bănuit dintotdeauna că băiatul este al celuilalt. Pînă și tipul diferă. Băiatul nu seamănă de loc cu frații lui. Dumneata n-ai observat că are mutră de american? Unde mai pui umerii aceia lați, obrajii rumeni, mania lui de a pleca în Statele Unite, de a mesteca gumă și de a intra în casă cu pălăria pe cap? Asta pentru

mine se cheamă vocea sîngelui. Nu eşti de aceeaşi părere?

— Tot ce se poate.

Doamna Lupe goli paharul cu *whisky*.

— Mai dă-mi unul. Straşnic *whisky!* Numai vezi să fie rece.

M-am supus îndată.

— Noroc!

— Noroc!

Deodată se uită la ceas.

— Sfîntă Fecioară! Nouă şi jumătate! Dă Doamne să-l mai ţină franţuzoaica pe Fulgêncio! Dacă vine acasă şi nu mă găseşte, e bucluc mare la noapte...

— Mai e gelos ş-acum?

— Ce te miri? Nu-s doar chiar atît de bătrînă. Şi mai sînt în stare să fac pe cineva gelos. Gîndeşte-te, ce-ar zice soţul meu de-ar şti că am fost la dumneata. Mai ales la dumneata, cu faima de mare crai pe care o ai...

— Vai de păcatele mele!

— Nu mai face pe sfîntul. Crezi că nu-ţi cunoaşte nimeni isprăvile?

Apoi, revenindu-şi:

— Te rog să nu mă înţelegi greşit... Astea-s

palavre băbeşti... Amintiri din tinereţe... Am venit la dumneata să discut o afacere. Ba nu zău, fii sincer. Crezi indicat să întreprind unele demersuri sau nu? În definitiv, eşti şi avocat...

— Ca să fiu sincer, cred că aţi comite o imprudenţă. Aveţi o situaţie socială, o familie... Ar izbucni un scandal. Apoi, nici lui Fulgêncinho nu i-ar conveni...

— Fireşte că nu, dar una din două. Ori nu-i fiul meu, ori se împacă pînă la urmă cu ideea asta. Gîndeşte-te, cinci milioane de dolari nu-s cinci mii de reali; sînt cinci milioane de dolari! Ce mai *whisky*, băiatule! Băutura asta e pasiunea mea de cînd mă ştiu. Afurisitul ăla de american m-a scos din minţi cu o jumătate de sticlă. Şi eram voinică atunci. Tînără. Azi nu-s decît o nablă bătrînă, după care nimeni nu mai oftează...

— De ce vorbiţi aşa, doamnă Lupe?

— Da, spune-mi doamnă... Cînd aud cuvîntul „doamnă", mă simt parcă pusă la punct.

Goli apoi dintr-o sorbitură un al treilea pahar, dozat de astă dată cu multă generozitate, şi continuă:

— Ei, băiatule! Spune: ce sfat îmi dai?

De fapt, nu ştiam ce să răspund. La urma urmei era culmea ca o cucoană ca ea atît de respectabilă să mă consulte şi să-mi ceară sfaturi într-o chestiune destul de suspectă. Povestea aceasta o privea pe ea, pe soţul ei, pe fiul ei, pe dracu ştie cine, dar nicidecum pe mine. Dacă izbucnea un scandal, chiar şi în ciuda celor cinci milioane, presupunînd că ele existau şi ar fi fost încasate, s-ar fi cutremurat de rîs jumătate din lumea asta. Ce-ar mai fi jubilat gazetele! În schimb, dacă afacerea dădea greş, nimeni n-ar fi vorbit de ea. Mă fulgeră atunci o idee genială.

— Cînd s-au petrecut lucrurile, doamnă Lupe?

— Pe la sfîrşitul anului 1899...

— Parcă spuneaţi adineauri că persoana se afla numai în trecere...

— Da. Totul a durat vreo zece zile.

— După aceea l-aţi mai văzut vreodată?

— Nu, niciodată.

— Şi americanul a ştiut ceva despre... despre Fulgêncinho?

— Habar n-am. În orice caz, de la mine n-a aflat nimic. Eu însămi n-am avut siguranța decît după două luni.

— Atunci poate că telegrama se referă la un alt copil...

Doamna Lupe era la al patrulea *whisky*, de data asta fără sifon, însă m-a înțeles...

— Aşa e. La asta, vezi, nu m-am gîndit. O fi vorba de unul cu alta.

— Tot ce se poate.

— Cîtă neruşinare!

Şi tot aşa, mai un pahar, mai o vorbă, la plecare doamna Lupe mă mîngîie prieteneşte pe obraz:

— Vezi, dragul meu? De asta spun eu că nici o femeie nu trebuie să se încreadă în bărbați... Fie ei și americani. Sînt mai răi decît brazilienii... Nişte lichele!

La redacție, am fost nevoit să dau dispoziții categorice. Să nu mai fie primit nici un moștenitor. Ajunseseră să curgă puhoi. Niciodată n-aş fi crezut cu putință să iasă la iveală atîta droaie de candidați... Primeam scrisori de la Rio și

din toată ţara. Fireşte nu toate dovedeau siguranţa, sinceritatea sau cinismul primelor cazuri. Lumea mai discretă cerea informaţii, se interesa. Cine este în fond acest Harry Billinger? Pe unde a colindat? N-a lăsat cumva indicaţii mai precise? N-a spus în ce oraş s-au petrecut lucrurile? Erau sute de asemenea scrisori.

Secretarul de redacţie se gîndea chiar să facă personal cercetări, să deschidă un birou special, bucurîndu-se anticipat şi cu răutate de spectacol. Au apărut şi femei după toate aparenţele absolut cinstite, sau fiii unor femei care fuseseră cinstite toată viaţa, dar care nu pregetau să-şi pună candidatura.

De n-ar fi fost obligaţiile noastre faţă de guvern, de n-ar fi fost vorba de un ziar serios, cu subsidii oficiale, s-ar fi putut realiza cîştiguri mari mulţumită acestei poveşti şi numai din vînzarea gazetei. Lucrurile luară însă asemenea proporţii, încît m-au hotărît să cercetez cazul îndeaproape. Cu multă surprindere, am descoperit că telegrama nu era decît o simplă născocire, o farsă a trăsnitului de Caldas. Caldas era specialist în astfel de mici şotii. Şi cum numărul candidaţilor creştea mereu, iar chestiunea ajunse

o adevărată pacoste pe capul meu, m-am hotărît să ticluiesc o nouă telegramă — New York, ziua și luna cutare, agenția cutare — prin care dădeam noi amănunte și lămuream pe toată lumea că fiul lui Harry Billinger era argentinian, nu brazilian. N-avea decît să candideze toată Argentina!

Mi-a venit destul de greu să fac acest lucru. Era un duș rece peste atîtea visuri exaltate. Era o definitivă dezamăgire pentru omul meu cel emancipat, pentru mama lui Fernando și mai ales pentru Fortunato. Căci bietul om ar fi meritat norocul unei moșteniri. Soție bolnavă, băiat olog, unsprezece ore de muncă pe zi, optzeci de mii de reali pe lună, și blond, atît de blond, sărmanul!...

BERETA ROŞIE

Beretele erau la modă. O modă simpatică şi convenabilă, căci rezolva problema fetişcanelor sărace de mahala, care visau să aibă pălărie, dar nu le dădea mîna să-şi permită acest lux. Aşa se făcu că în anul acela începu să se reverse către centrul oraşului un adevărat potop de berete de prin toate cartierele mărginaşe de unde porneau zilnic, spre *Praça da Sé* (Piaţa Catedralei) sau *Largo do Correio* (Piaţa Poştei), croitorese, plasatoare de cinema, vînzătoare de ţigări, vînzătoare de magazine modeste şi studente. Veneau berete din cartierele elegante. De altfel ele lansează moda. Materialul era ieftin, mîna de lucru o nimica toată, aşa că în scurtă vreme vedeai

peste tot berete de toate culorile. la îndemîna oricui.

In toate magazinele, pe toate capetele. Era un val egalitar care standardiza mii de capete. Unele trădau însă prietenia lor îndelungată cu acele zorzoane din pîslă, postav sau pai, împodobite cu păsări, fructe ori panglici. Era o artă rafinată și totuși anostă în fantezia și potrivirea acelor farafastîcuri ce încununau toaleta femeiască. În schimb, pe alte capete, bereta era vădit o revoluție, o cucerire socială, o treaptă mai sus urcată cu mare zarvă. Și ce zarvă ! Chipuri exuberante, gesturi largi, rîsete cristaline, priviri victorioase !

Pe vremea aceea mergeam în fiecare dimineață vreo jumătate de oră cu tramvaiul, venind spre centrul orașului. Cum mă urcam la capul liniei, vedeam vagonul umplîndu-se treptat cu lume ce apărea zorită, aproape alergînd, de teamă să nu ajungă prea tîrziu la destinație. Lucrători cu mîinile bătătorite, școlari gălăgioși, vînzătoare de magazine — mult sînge italian și multă sporovăială răsunătoare. Tramvaiul se umplea neîncetat. Exista un obicei bun pe vremea aceea : bărbații cedau locul sexului frumos.

Cînd tramvaiul era ticsit, pasagerii rămîneau pe platformă, ori se cățărau eroic pe scări. La toți stîlpii cu banderolă de vopsea albă, vechea droagă se oprea la gestul grijuliu al celor ce voiau să urce. Noii călători se agățau repede pe undeva, care cum putea. Femeile și fetele se uitau la băncile ticsite, căutînd un loc liber cu priviri deznădăjduite. Se lăsau mai bine păgubașe și rămîneau să aștepte alt tramvai. În schimb, noi, bărbații de atunci, și mai ales noi cei din cartierul acela sărăcăcios, eram sufletele romantice. Rar se întîmpla ca o femeie sau o fată să nu găsească un cavaler care să-i cedeze locul, luînd de bunăvoie asupră-și neajunsurile unei călătorii prea puțin confortabile.

Da, cavalerii nu lipseau niciodată. Era o aventură zilnic reînnoită în viața tuturor femeilor care locuiau mai aproape de centru și care, în orele de aglomerație, găseau totdeauna tramvaiul înțesat. Cavalerul se ridica zîmbitor și spunea cu un gest galant:

— Vă rog, duduie...

Fie că era vorba de femei măritate, fie că era vorba de domnișoare, bărbații li se adresau tuturor numai cu „duduie".

Un zîmbet, o mulțumire și tramvaiul își urma cursa. Societatea Light cîștiga două sute de reali în plus și universul se îmbogățea cu încă un gest de simpatie omenească.

Așa eram noi pe vremea aceea. Noi toți, deci și eu. De cîte ori n-am întrerupt citirea unei cărți sau a unui ziar ca să rostesc aceste cuvinte amabile: „Vă rog, duduie“, care mă exilau îndată pe platforma la fel de ticsită, unde trebuia să fac acrobații și adevărate minuni de echilibristică!

Intr-o dimineață... eu ședeam pe un capăt de bancă, iar ea purta o beretă roșie.

— Vă rog, duduiță...

— Mulțumesc, domnule...

Ea s-a așezat zîmbitoare și eu am rămas alături agățîndu-mă de balustradă, ca să nu cad la prima smucitură a tramvaiului ce urca anevoie panta unei străzi în curbă.

— Frumoasă dimineață...

Am tăcut. Nu eram prea vorbăreț de felul meu. Și nici nu mă prindea să-mi iau aere de cuceritor, acolo pe platformă. Hotărît nu mă prindea. Pe atunci doar sfiala era de mine. Iar dacă m-aș fi gîndit să admir ceva, apoi nu m-aș

fi gîndit nicidecum la vreme, ci mai degrabă la beretă. În schimb, fata era atît de veselă, de drăguță, de prietenoasă, atît de la largul ei, încît începutul acela firav de conversație mi se păru că purcede dintr-o veche prietenie, dintr-o îndelungată și senină apropiere sufletească.

— Frumoasă, în adevăr!

Mă miram singur. Ce prostie! Ce aveam eu cu dimineața, cu bereta, cu fetișcana aceea? Gîndeam să mă ghemuiesc într-un fel ca să pot citi mai departe cartea pe care o țineam în mînă, așa cum mă găseam, cînd numai ce-i aud din nou glasul melodios și învăluitor:

— ...Dar pun prinsoare că după-amiază plouă...

— Cum, plouă?

— Mai mult ca sigur. Cînd ziua s-arată așa de frumoasă, totdeauna se sfîrșește rău...

— Tot ce se poate.

Voiam să curm convorbirea, căci nu găseam un alt subiect.

— Și tocmai azi, cînd mi-am pus bereta asta nouă...

Atunci m-am uitat cu luare-aminte la beretă. Era o beretă modestă, din cele care se vedeau

pe toate capetele din cartier, însă nostimă, potrivită ștrengărește pe căpșorul acela blond, cu fruntea albă și regulată; roșul viu al beretei contrasta în chip fericit cu ochii albaștri ai fetei, ochi de beretă nouă, de primă beretă, ca atîția alții pe care îi observasem în săptămînile din urmă, în tramvai, pe cînd întorceam filele cărții mele.

— Frumoasă beretă !...

— Serios ?

Pentru mine, convorbirea s-ar fi curmat din nou și de astă dată. Sînt un om lipsit de imaginație verbală. „Serios ?" N-aș fi știut să rostesc cum trebuie decît un simplu „da" și pe urmă să tac iarăși, așteptînd o altă întrebare sau o nouă smucitură a tramvaiului. Din fericire, fata îmi veni în ajutor.

— Am cumpărat-o ieri, dar nu aici, în Braz, ci în oraș.

— Da ?

Pe mine nu mă interesa cîtuși de puțin locul de unde își cumpărase bereta, dar pesemne că acest amănunt avea o deosebită însemnătate pentru ea. Era fuga de cartierul sărac, cu prețuri ieftine, știute de toată lumea. Făcînd un efort de

imaginație, am adăugat într-o doară, îndemnat și de ochii ei care-mi zîmbeau :

— Cred că în oraș beretele sînt mai frumoase.

— O, da. Aci, în Braz, lumea n-are pic de gust. Nu știe să aleagă.

Apoi mințind, în chip vădit, continuă :

— Pălărie nu-mi cumpăr decît în centru. E cu totul altceva. Ai de unde alege. Nu ești silită să cumperi toate urîțeniile pe care ți le vîră negustorul sub ochi...

— Da, da, firește, am răspuns eu, și în aceeași clipă mi-am perdut echilibrul, că era cît pe ce să cad din tramvai.

— Ai grijă ! zise fata cu teamă. Erai s-o pățești. Tramvaiele astea sînt îngrozitoare. De altfel eu prefer autobusul...

Poate că-l prefera într-adevăr, însă puteam să pun mîna-n foc că de călătorit călătorește numai cu tramvaiul, fiindcă nu costă decît două sute de reali.

Adevărul era că bereta îi dăduse beția măririi. Visa acum o lume superioară celei în care trăia.

— Urăsc tramvaiul !

— Și eu.

In clipa aceea, fără să știu de ce și parcă împins de un ciudat resort lăuntric, am adăugat:

— Merg cu tramvaiul numai cînd mașina mea e în pană...

— Ai mașină?

Am căutat să îndulcesc minciuna:

— Eu nu. E a babacului.

— Păi — zise fata — dacă e a babacului înseamnă că e și a dumitale...

— Da, ai dreptate, am răspuns eu, puțin alarmat de situația creată și dornic să schimb vorba ori să cobor la prima stație.

Fata cu bereta nouă visa însă la mine. Asta fără doar și poate. Devenisem deodată visul ei: băiat simpatic, de familie bună, cu mașină, respectuos. S-ar fi măritat bucuroasă cu mine.

Fericirea îi făcuse într-o clipă și mai frumoși ochii albaștri, care nu izbuteau să ascundă bucuria din sufletul ei față de această minunată coincidență. In ajun își cumpărase bereta roșie, care-i stîrnise din nou vechile visuri, iar acum de dimineață, iată că i-a ieșit înainte prințul din poveste, cu mașina rămasă în pană din voia proniei cerești, care le orînduiește pe toate, silindu-l să meargă cu tramvaiul, laolaltă cu toată plebea

din cartier. Mai mult, el îi cedase locul și a rămas lîngă ea, ca să-i spună ce frumos e afară și cît de mult îi place bereta ei...

— Fii sincer, domnule. Îți place bereta mea, ori spui așa numai ca să fii amabil și galant?

De astă dată o interesa într-adevăr părerea mea. Dar mai presus de orice voia să atragă asupră-i atenția tînărului cu mașina. Mărturisesc că eu îmi pironisem privirile pe sînii ei — două poeme de rotunzime și tinerețe. Fetișcana cu bereta roșie știa prea bine, desigur, ce modestă și ponosită era bluzița ce-i acoperea sînii.

— Îți place, zău?

— Da, îmi place.

Eu mă gîndeam la sînii ei, iar fata se gîndea la beretă. Mă făceam că nu înțeleg.

— Totuși culoarea mi se pare prea deschisă. Ce zici?

— Te prinde de minune.

— Vrei să mă măgulești.

Lunca începuse să coboare. Capul liniei. *Largo da Sé*. Am coborît și noi, cu multă părere de rău. Partea cea mai grea abia acum începea.

— O! Am ajuns! Tramvaiul ăsta parcă a zburat, nu altceva!

Aceste cuvinte mă bucurară nespus. Prin urmare tovărășia mea nu-i displăcuse cituși de puțin.

— Încotro mergi? am întrebat eu.

— Încolo... răspunse ea vag.

Și arătă cu mîna înspre *Praha da Republica* (Piața Republicii).

Mi-am dat seama îndată că nu vrea să o însoțesc pînă la capăt. Pesemne că nu ținea să știu în ce loc modest își cîștigă existența.

— Acum lucrez într-un magazin, dar nu-s mulțumită. La sfîrșitul lunii mă las de slujbă. Taică-meu zice să nu mai lucrez, că n-am nevoie, dar lucrez de plăcere. Așa parcă iți trece mai ușor și timpul. E grozav să stai degeaba acasă... Nu?

M-am grăbit să încuviințez. De altfel și eu lucram tot ca să mă distrez.

— Dumneata unde te duci? se interesă fata, dornică să mai rămîn lîngă ea, dar cu oarecare teamă în glas.

Vrînd să fiu discret, m-am hotărît să-i spun că trebuie să mă opresc la capătul Viaductului și să cobor în stația *Libero Badaró*. Soluția aceasta i se păru minunată. Neliniștea din ochi îi pieri pe dată, iar albastrul lor se limpezi din nou, izbăvit

de orice teamă, potrivindu-se de minune cu bereta ei așezată pe cap cu atîta șic, ce-i dădea un aer nespus de grațios.

— Pot să te însoțesc pînă la Viaduct ? am întrebat eu.

— De ce nu ? Îmi face multă plăcere.

Am pornit la drum. Încetișor, ca să cîștigăm timp. Ne opream în loc, folosindu-ne de orice pretext. Ne distra tot ce vedeam. Întrebări și iar întrebări. Dacă am văzut ultimul film de la cinematograful Republica. Dacă îi place John Gilbert. Da, îi plăcea. Și mie. Dacă va ploua spre seară. De ce oare viața e mereu așa : ploaie și soare, bucurie și durere ?

— Fericirea nu e niciodată deplină, zise ea cuprinsă de melancolie.

Am rămas și eu melancolic, găsind că lucrul acesta e foarte adevărat. Trecu o mașină silindu-ne să ne oprim iarăși în loc. La cîțiva pași de noi — o vitrină cu pălării și berete. Fata cu beretă roșie era încîntată.

— Uite ce pălărie minunată. Am să o cumpăr într-o zi. Nu-i așa că-i frumoasă ?

Era într-adevăr frumoasă. Am început să vorbesc de celelalte pălării, găsind că una dintre ele

era îngrozitoare. Ea era de aceeași părere. Pornirăm mai departe.

Fără să ne dăm seama, ne-am trezit deodată că am ajuns la capătul Viaductului. Trebuia să ne despărțim.

— Ei, eu rămîn aici...

Fata suspină ușor, zîmbind:

— Soare și ploaie...

— Fericirea nu e niciodată deplină! am spus eu, aproape cu îndrăzneală.

Stăteam amîndoi cu mîinile înlănțuite.

— Cînd ne mai vedem? am întrebat eu.

— Curînd... Intr-una din zilele astea...

— Miine... tot aici?

— Poate.

— La ce oră?

— Eu trec pe-aici pe la șase și jumătate. Dar nu pot sta multă vreme. Trebuie să ajung repede acasă. Vii cu mașina?

Eu, șovăind o clipă:

— Da.

— Bine. Atunci, la șase și jumătate. La revedere.

Și fata se depărtă grăbită.

Am rămas uitîndu-mă cu admirație după silueta ei ce se depărta cu pași ușori și grațioși, care parcă împrospătau dimineața aceea superbă. Curînd era departe. Nu-i mai zăream decît bereta roșie, pe care forfoteala mulțimii zorite spre locurile de muncă aici o ascundea, aici o scotea la iveală. Bereta luneca astfel grațioasă și se depărta mereu, pînă ce se făcu nevăzută. Pentru totdeauna. Căci a doua zi făgăduisem să vin cu mașina, și mașina ia-o de unde nu-i! N-am mai văzut-o pe fata cu beretă roșie, dar nici n-am uitat-o. De atunci au trecut anii și viața și-a urmat cursul, cu atîtea și atîtea noi întîmplări. În bereta aceea era minciuna. Bereta aceea m-a făcut să mint. De n-ar fi fost ea, mașina în pană n-ar fi existat și a doua zi m-aș fi dus negreșit la întîlnire. Bereta însă a rămas. Și mai bine că a fost așa. Bereta, înainte de toate!

ANTONIO FIRMINO

— Cîţi ani are copilul ?

— Copil ? E aproape om mare. Are şaptesprezece ani ! zise Antonio Firmino, şi în glasul lui răsuna şi mîndrie, şi tristeţe, şi dragoste.

Paulo Dinarte era cît pe ce să exclame : „Imposibil“, dar se stăpîni la vreme.

— Şaptesprezece ani ?

— Da, domnule deputat. S-a îmbolnăvit de mic copil şi de atunci a rămas aşa. Nu s-a mai îndreptat. Nici o îngrijire, nici un leac de la oraş nu i-a priit...

Îşi dezmierdă apoi feciorul pe creştet cu mîna lui aspră, cu degetele noduroase şi unghiile negre.

Paulo Dinarte cercetă cu inima strînsă ghemul acela de om. Era o mogîldeață găibejită și topită pe picioarele desculțe, cu capul mare și cu fața suptă, cu cearcăne vinete în jurul ochilor înfundați în orbite și cu urechile mari, aproape străvezii, pline de slin. Avea picioarele și brațele aduse înăuntru, iar genunchii ieșiți în afară, aproape să-i străpungă pielea flască. Un pîntec uriaș, umflat, cu buricul negru și plesnit, ieșea la iveală din chenarul format de betelia pantalonilor rupți, cu bretele de sfoară, și poala unei cămășuțe soioase. După înfățișare, nu-i dădeai șapte ani. Băiatul nu avea însă numai șaptesprezece, ci douăzeci, treizeci de ani, în tristețea ochilor lui, niște ochi cu o lucire matură și amară, de inteligență și suferință.

Stătea în pragul cocioabei, smerit, ca o treanță lepădată acolo. Sărmanul, trăise umilința aceasta de multe ori citind spaima și durerea întipărite în ochii altora.

— Marș, Leon ! alungă el o javră slăbănoagă, plină toată de răni pricinuite de insecte.

Stătea cu gura deschisă, cu buzele răsfrînte. Urechile lui mari erau pămîntii. Antonio Firmino se apleacă peste băiat și-i scărpină piciorul

acoperit de o piele arsă și cojită, încît părea un ciorap pestriț.

Un lătrat din depărtare curmă tăcerea destul de lungă care se așternuse.

— De atunci așa a rămas. Nu s-a mai îndreptat, repetă apăsat Antonio Firmino.

Metisul, băiatul și deputatul se uitau unul la altul, ca într-un vis urît. Paulo Dinarte stătea pe o lădiță acoperită cu o pătură ponosită — scaun pentru oaspeții de seamă. Din peretele de lut prin care apărea ici, colo scheletul împletiturii de nuiele, privea chipul Maicii Domnului, mai supt decît al băiatului, pătat de muște, precum și reclama unei sticle cu elixir depurativ. Aceasta era mizeria în care se zbătea populația țării! Mizerie de oameni lăsați în părăsire! Deputat al opoziției, care vizitase atîtea temnițe și ocne, Paulo Dinarte vedea aici confirmarea atîtor tablouri pe care în exaltarea și revolta lui tinerească le înfățișa colegilor săi nobili și dezinteresați de la tribuna Camerei, colegilor săi care nu se gîndeau decît la concesii și la afaceri, gata să adere la orice și să laude pe oricine, recitînd necrologuri și votînd legi în avantajul prietenilor.

Malarie, gălbinare, conjunctivită, analfabetism și rachiu ! Nu văzuse nimic altceva în cele cîteva săptămîni cît cutreierase întinderile țării, unde putea oricînd să întîlnească cine știe ce *grileiro*[1] înconjurat de *capangas*[2] înarmați pînă în dinți, rîvnind să pună stăpînire pe pămînturi ce nu erau nici ale lui, nici ale boierului José Carlos, ci ale oamenilor acelora cu ochii injectați, cu burta umflată și cu gura arsă.

O găină furișată înăuntru scormoni în zadar în gunoiul de sub masă, dar fugi iute afară, temîndu-se de gheata lui Antonio Firmino, care se pregătea să o alunge cu o lovitură. Avea doar un oaspete în casă...

Cînd se va întoarce la São Paulo și va înfrunta iarăși pe somnoroșii lui colegi, Paulo Dinarte va biciui aprig pe toți acei lingăi nerușinați. Nimeni nu va susține cu mai multă tărie și aprindere problema asasinării teritoriilor pustii din interiorul țării. Dar nici mai fără de folos... Gîndul

---

[1] Aventurier în Brazilia care pune mîna cu de la sine putere pe pămînturile fără stăpîn, pentru a le exploata sau a le vinde (n. tr.).

[2] Ucigași, oameni care slujesc pe fermieri sau notentați (n. tr.).

acesta îi curmă brusc cuvîntarea ce i se închegă în minte.

— Marș, Leon ! strigă din nou Zeferino, scărpinîndu-se pe burtă.

„Da, fără de nici un folos !“ gîndi Paulo în sinea lui. Nu avea să facă mare lucru, desigur. Cel mult, ar fi înlesnit numirea cîtorva medici tineri, cu neamuri la Ierusalim, care însă ar fi rămas mai departe în Capitală, bucurîndu-se de avantajele regimului și sporind consumația la barul Esplanadei. Iar pe coclaurile din fundul țării, metișii vor continua să bolească, cu burțile umflate, şi să piară, fiind duși de alții, pe jos, la cimitirele înconjurate de ziduri surpate, prin tufişurile ce înverzesc niște munți neştiuți nicăieri în restul lumii. Metişii şi...

— Marş, Leon !

...și Zeferino printre ei. Da, cuvîntarea lui va rămîne în analele Camerei, va fi chiar elogiată în presă, dar Zeferino va pieri. Fără doar și poate că va pieri. Un simţămînt de solidaritate — ba mai mult, de răspundere personală — umplu deodată inima lui Paulo Dinarte.

— Ascultă, Firmino...

— Ascult, dom' deputat...

— Vrei să-l iau pe Zeferino cu mine la São Paulo?

— De ce să-l luați acolo, dom' deputat?

— Ca să fie îngrijit cum trebuie...

Metisul auzi, aproape neînțelegînd această neașteptată propunere ce venea să împlinească visul cel mai de neatins al vieții lui. Își dădea seama că totul e pornit din adîncul inimii. Totul va fi plătit, și totul va fi pe socoteala domnului deputat.

— Vai, dom' deputat, asta ar fi mare supărare pentru alde matale...

Nu era nici o supărare. Era o mulțumire, o datorie. În cele din urmă, mai mult în silă, dar adînc mișcat, metisul primi. După cîteva zile, mergînd un timp călare și apoi cu trenul, în care se urcă pentru prima oară în viața lui, Zeferino porni spre São Paulo. Avea ochii scînteietori. În ei erau lumină, nădejde, curiozitate.

Se sui în tren și trenul porni. De jos Antonio Firmino le ură drum bun. Maria, nevastă-sa, rămăsese acasă. Nu erau cai pentru toți patru.

— Uuuuu!

Zeferino rîse speriat, cercetînd cu ochii mari luxul de neasemuit pentru el al acelui vagon obişnuit de clasa întîi. Se plecă apoi pe fereastră, să vadă priveliştea din urmă şi care-i alerga pe dinainte cu o iuţeală nemaipomenită. Copacii se iveau şi piereau ca nişte năluci. În depărtare, pe păşunile verzi, vitele zăboveau cîteva clipe sub privirea lui uimită şi apoi piereau de parcă le-ar fi înghiţit pămîntul. Băiatul întoarse capul, se uită la deputat, zîmbi mulţumit şi se aplecă iar pe fereastră. Acum urmărea mersul şerpuit al acelui lung tren de provincie, ce luneca pe şinele nesfîrşite. Trenul aici se abătea spre dreapta, aici spre stînga, aici ţinea calea drept înainte ; dar şerpuia fără încetare în goana lui, ca şi cum s-ar fi încolăcit. Un grăunte stins de cărbune îi intră deodată în ochi. Băiatul se căzni cîteva clipe cu el degeaba, căci îl scoase afară numai cu ajutorul lui Paulo. Şi, plin încă de imaginea nouă a trenului care şerpuia pe şine sub soarele dogoritor, strigă pe neaşteptate, zîmbind :

— Trenului ăsta nu-i lipseşte decît otrava, ca să fie năpîrcă.

Zeferino cunoștea mereu noi și noi clipe de groază. Numai că ele erau scurte, trecătoare. Din pricina asta ajunsese să creadă că s-a născut în Capitală și a crescut în casa aceea cu pardosea — o pardosea lustruită pe care erau așternute covoare — cu mobilă de lemn sculptat, cu tablouri ciudate, statui de bronz și cristale orbitoare.

Dacă-i plăcea însă ceva, îi plăcea nespus de mult o iconiță de argint agățată pe perete. Se uita lung la stăpîna casei și la surorile deputatului, dar nu zicea nimic. Rîdea și clătina din căpățîna lui mare, cu ochii vioi și urechile străvezii, acum foarte curate.

Insă Paulo Dinarte era mîhnit și începuse să regrete că a adus băiatul cu el. Făcuse asta fără să se gîndească o clipă, supunîndu-se unui imbold lăuntric, cu spontaneitatea caracteristică tuturor actelor sale. Totuși fusese multă vreme mulțumit de sine. Trăia simțămîntul generozității sufletești. Gestul său îl încîntase. In tren, privind la fericirea din ochișorii aceia smeriți, care nu oglindiseră poate niciodată atîta bucurie, simțea o deosebită mulțumire și era mîndru la gîndul că el este providențialul făuritor al

acestei fericiri. În schimb, acum, ori de cîte ori se surprindea cuprins de acest sentiment, pe care îl socotea îngust și vanitos, reacționa numaidecît. El își îndeplinise doar o simplă obligație. Nu-și făcuse decît datoria. Cu asta abia plătise o poliță lăsată moștenire de atîtea generații dinainte. Dar așa cum cuvîntarea lui de la Cameră nu avea să folosească cu nimic lui Zeferino, orice se gîndea el să facă pentru nenorocitul acesta nu avea să folosească cu nimic milioanelor de Zeferino de pe întreg cuprinsul țării. Și mîhnirea îl cuprindea din nou, căci își dădea seama de zădărnicia acestei reparații stinghere, anihilată de nedreptatea și orbirea societății în care trăia. Acum trăia alte simțăminte. De dezamăgire și remușcare. Îl dusese pe Zeferino la un prieten, un medic. Băiatul fu supus unui examen complet și minuțios. Iar diagnosticul fusese neîndurător : un caz fără de nădejde.

— Prea tîrziu ! i-a spus atunci medicul. Băiatul e condamnat. Pînă și sufletul din el e anchilozat. Pelagra de care suferă datează dinainte să se nască. Nu știu cum de mai trăiește. E o adevărată minune.

— Și nu există nici o speranță ?

— Şi un cadavru ar putea să spere mai mult decît el...

Paulo Dinarte își cunoștea bine prietenul. Ştia că nu vorbeşte cu nepăsare şi nici nu-i place să flecărească.

— Crezi într-adevăr că nu mai e nimic de făcut?

— Internează-l în clinica mea. Mă voi îngriji personal de el. Voi face tot ce e posibil. Vom încerca totul.

Şi dădu din cap, scoţînd buza de jos în afară:

— Dar să ştii că de vindecat e slabă nădejde...

Paulo Dinarte se întoarse acasă copleșit. Așadar, el adusese la oraş copilul acelui nenorocit ca să moară. Ca să moară departe de ai lui. Avusese nesăbuinţa să dea speranţe unor oameni simpli şi naivi, fatalişti din naştere şi din experienţa vieţii, pentru ca acum să le pricinuiască o dezamăgire zdrobitoare. Era oare cu putință? Scrise bătrînului Antonio Firmino fără pic de curaj, neîndrăznind să-i spună adevărul. Minți, plin de ură şi de scîrbă faţă de el însuşi, că băiatul se simte bine şi se va întoarce acasă sănătos.

În urmă se duse din nou la medic şi-i ceru să instaleze băiatul într-o rezervă.

— Şi cine suportă cheltuiala ?

— Eu.

— Măi, omule, asta-i curată nebunie. Nu trebuie. Băiatul n-a fost deprins cu luxul. Într-un salon obişnuit va sta în condiţii perfecte şi va fi îngrijit cum n-a fost îngrijit niciodată în toţi cei şaptesprezece ani de mizerie cîţi a trăit pînă azi.

— Nu-i nimic. Banii nu contează...

Medicul îşi privi prietenul mişcat, înţelegîndu-i zbuciumul. Contactul zi de zi cu suferinţa îl obişnuise însă să înăbuşe sentimentalismul descumpănitor al firii sale cu cîte o glumă de moment :

— Nu-i fi vrînd să spui că Zeferino e băiatul tău...

Privirea cruntă pe care i-o aruncă Paulo se îndulci în faţa nesfîrşitei iubiri de om, atît de vădite în ochii celuilalt.

— Bine, dragă Paulo. Nu te supăra. Vom face tot ce ne stă în putinţă.

Apoi începu lupta cea mare — o luptă eroică şi neobosită. Un caz familiar n-ar fi stîrnit mai

multă grijă, n-ar fi prilejuit atîta dragoste şi atîta devotament. Intreaga familie Dinarte, dimpreună cu mama şi surorile, se ocupa de copilul acela bolnav, ca şi cum ar fi fost sînge din sîngele lor şi nu un necunoscut picat la ei în casă abia de cîteva zile, din cine ştie ce fund de ţară. Iar Zeferino, care nu ştiuse niciodată în viaţa lui de urs de pădure ce e un pat cu cearşaf şi o mînă albă de infirmieră, cu unghiile lustruite, care să-i dezmierde cu gingăşie fruntea şi pleoapele, închidea ochii ca într-un vis, ca într-un vis poate aievea... Infirmierele vegheau zi şi noapte la căpătîiul lui, schimbîndu-se rînd pe rînd. Domnul deputat telefona de la Cameră, interesîndu-se de starea bolnavului. Alteori se urca în maşină şi venea într-un suflet să-l vadă. Medicul îngrijea băiatul cu un devotament de care n-ar fi fost capabil nici pentru un milionar în etate, bolnav fără scăpare. Însă toată osteneala era zadarnică. Nu era vorba numai de pelagră. În trupul acela plăpînd sălăşluiau toate bolile tropicale. Pe de altă parte, smulgerea lui Zeferino din culcuşul lui primitiv părea să fi micşorat mai mult rezistenţa organismului. Şi alţi medici se interesau de acest caz. Unii susţineau

că medicamentele mai mult dăunează decît folosesc, întrucît organismul nu era deprins cu ele. Săptămînile treceau așa una după alta, iar Paulo Dinarte se frămînta, chinuit de o spaimă pe care n-o încercase niciodată în viață. Se socotea un criminal. Se trezea vorbind singur, atacîndu-se singur cu furibunde catilinare. Presa guvernamentală nu-i aruncase nicicînd atîtea ocări și cuvinte grele.

Era un ticălos! Un neghiob! Un pretins sfînt, făcător de minuni! Un moftangiu de rînd! Gestul lui era numai ipocrizie, căci în felul acesta nu urmărea decît să-și scoată nume de om de omenie. Voia să pozeze în sfînt, nemernicul! Scopul lui, desigur, era să cîștige voturi. În furia acestui nimicitor rechizitoriu, Paulo Dinarte uita că l-a adus pe Zeferino tocmai din Paranapanema, de dincolo de granița reală a țării, de unde n-ar fi putut niciodată să ceară măcar un singur vot.

Era un sfînt de paradă! Un dobitoc! Un nătărău fără de pereche! Un ucigaș!

Totuși, cînd fu să-i scrie lui Antonio Firmino — o scrisoare îndelung gîndită și pe care o amîna mereu, căci voia să-i spună adevărul și

să-l anunțe că-i trimite bani ca să vină în Capitală împreună cu mama băiatului — se simți copleșit de lașitate. Și minți iarăși. Scrise bătrînului că Zeferino merge spre bine, că doctorii dau speranțe, că băiatul nu are nevoie de nimic și că ei, părinții, nu trebuie să-i ducă grija. În realitate însă trupul lui Zeferino, obosit de această luptă îndelungată cu boala, se închircea tot mai mult în patul cu cearșafuri albe ca neaua. Se închircea și se făcea tot mai mic. Băiatul stătea cu ochii închiși cuprins de o dulce toropeală. Iar cînd degetele acelea catifelate de vis, cu unghiile prelungi și roșii, îi mîngîiau fruntea, așa cum roua mîngîie frunzele copacilor, aproape că-i pierea graiul. În schimb, prindeau grai ochii lui. E drept, nu mai aveau acea expresie vie și neastîmpărată, dureroasă și inteligentă de altădată. Acum căutau în jur cu niște priviri dulci, dulci de tot, de o dulceață negrăită. Erau ochi de miel dezmierdat și trudit, și nimeni nu putea să se uite în ochii aceia fără să-l podidească plînsul. Zeferino era pe sfîrșite. Mai avea de trăit cîteva zile, poate cîteva ore. Nici un părinte n-ar fi asistat cu o mai sfîșietoare durere la agonia copilului său. Și această agonie se re-

flecta întreagă, vie şi tragică, în zbuciumul sufletesc al lui Paulo Dinarte. Zilele treceau pentru el în neştire, nopţile fără somn şi cumplit de chinuitoare. Uitase de politică, de reformele sociale, de birou. Oare să-i scrie lui Firmino? Să-i telegrafieze? Da. Trebuie. Totuşi îi lipsea curajul. Simţea că e dator să-i spună acelui părinte nenorocit: „Uite, omul acela bun, deputatul acela atît de săritor nu-i decît un tîlhar, un ucigaş care îţi omoară copilul. Vino să-l salvezi!" De ce să nu-i scrie aşa? Dar nu cuteza. Pînă la urmă nu mai scrise şi nici nu telegrafie. Se gîndea fără încetare, ceasuri şi zile întregi, cît va suferi, ce va spune şi ce va crede acel biet om încrezător din fundul ţării, care i-a dat băiatul în seamă. Şi asta fără să-şi mai amintească de mama lui Zeferino, femeie tăcută care nici măcar nu deschisese gura, văzîndu-şi de gospodăria ei. Ea nu-i spusese atunci nici un cuvînt, dar de acum înainte nu se va mai uita la el ca la un Dumnezeu.

Fusese o noapte îngrozitoare. Începea să se lumineze de ziuă, cînd Zeferino deschise ochii pentru ultima oară. Dar aceia nu mai erau ochi.

Erau dulceaţă. O dulceaţă învăluitoare, care se revărsa în jur plină de iertare. Deodată pieptul lui supt, cu răsuflarea abia simţită, încremeni. Ochii i se închiseră, goi de orice expresie. Zeferino murise. Paulo Dinarte ţîşni pe uşă ca ieșit din minți, se sui în mașină și zbură spre casă. Cînd îl văzu intrînd, Dona Tereza înțelese totul. Îl mîngîie încetişor pe creştet, ca pe vremea cînd era copil, şi-i spuse:

— Mă duc la spital să scot actul de deces. Mă îngrijesc eu de sicriu.

Şi plecă îndată.

Înmormîntarea urma să aibă loc spre seară. Paulo nu mai ieşi din casă. Obţinu telefonic un loc de îngropăciune la cimitirul Aracá. Toată ziua nu făcu decît să scrie şi să rupă, rînd pe rînd, tot felul de telegrame şi de scrisori, torturat de umbre acuzatoare şi tresărind la fiecare clipă. Nu ştia cum să explice cele întîmplate lui Antonio Firmino. Deodată, auzi zbîrnîind soneria de la intrare. O slujnică se duse să deschidă, dar se întoarse îndată.

— Vă caută un *caipira* [1]; zice că vrea să stea de vorbă cu dumneavoastră.

---

[1] Metis brazilian (n. tr.).

Paulo se repezi spre ușă și se făcu alb ca varul la față. In prag stătea Antonio Firmino.

— In... intră, Antonio Firmino.

Metisul păși înăuntru cu multă sfială și smerenie, mototolindu-și pălăria în mîini.

— Șezi, Antonio Firmino.

Omul se uită speriat la fotoliul acela uriaș.

— Șezi, te rog.

Se uitară unul la altul.

— Păi să vedeți, dom' deputat... Stînd eu așa acasă, mi-a fugit gîndul la băiat. N-am putut să-mi mai stăpînesc dorul și am pornit-o încoace. Ce face Zeferino? E bine?

Lui Paulo Dinarte i se păru că se scufundă pămîntul cu el. O prăpastie adîncă i se deschise în față. Era zdrobit. Buimăcit.

— Ze... Zeferino?

— E bine... Nu-i așa? stărui metisul.

— E... e... era. Era bine îngrijit. Cu toată dragostea... Cu... Ca un copil al nostru... Cu... cu doctori buni... Dar era așa de slăbit, sărmanul! Așa de slăbit... că n-a putut rezista...

Tăcură amîndoi.

— A murit?

Paulo Dinarte încuviință numai din ochi, fără să scoată o vorbă, fără să schițeze un gest.

— Cînd ?

— Azi dimineață, în zori. Diseară e înmormîntarea.

Antonio Firmino stătea locului ca încremenit. Deodată se uită lung și sfios la Paulo Dinarte :

— Eu pot să viu... la înmormîntare ?

— Firește că da, Antonio Firmino. Chiar acuma mă duceam la el. Te iau cu mine, cu mașina.

Cuvintele parcă-i ieșeau acum mai ușor din gură.

Paulo Dinarte ajută bătrînul să iasă, îi făcu loc să treacă înainte, îl cuprinse prietenește cu mîna pe după umeri, îl instală apoi pe perna moale de pe banca din față a mașinii și porniră spre spital. Stăteau amîndoi fără să scoată o vorbă. Dar în sufletul deputatului durerea și remușcarea zvîcneau acum cu o și mai mare cruzime, iar credința lui că este un ucigaș era și mai copleșitoare.

Antonio Firmino intră în capelă la fel de tăcut și de sfios, întinzînd mîna lui aspră spre mîinile delicate ale acelora ce-i ieșeau în întîmpinare.

Nu-și dădea seama cîtă spaimă și teamă inspiră celorlalți prezența lui. Purta niște haine de dril vîrstat, cu mînecile scurte. Pălăria o ținea în mîna stîngă, ca să o aibă liberă pe cealaltă, gîndindu-se că poate se mai apropie cineva de el, să-i spună un cuvînt de mîngîiere. Întîi rămase ceva mai departe, cuprins de o teamă nedeslușită și parcă nevenindu-i să-și creadă ochilor. Sicriul era în mijloc, așezat pe ceva înalt, de pe care atîrna o stofă bogată, neagră, cu cruci aurite pe ea.

Toți îi respectară durerea, tăcerea și sfiala. Într-un tîrziu bătrînul auzi șoapta blîndă a Donei Tereza :

— Vrei să-l vezi pe Zeferino ?

— Da, doamnă.

— Vino cu mine...

Și-l luă încetișor de braț.

Antonio Firmino se apropie de sicriu și Dona Tereza ridică giulgiul. Metisul se uită buimac, cu buzele strînse și fără să clipească din ochi, la fața galben-pămîntie a feciorului său, care părea că zîmbește.

Dona Tereza plîngea. Fetele ei plîngeau. Paulo Dinarte, care între timp se apropiase, pu-

nînd încet mîna pe umărul bătrînului, își încrețea fruntea și făcea ochii mari, vrînd să-și stăpînească lacrimile. Antonio Firmino, cu fața încremenită, cu ochii uscați și cu buzele strînse, părea că nu simte și nu pricepe nimic din cele ce se petreceau în jur.

Veni un preot. Preotul începu să prohodească, umblînd în jurul sicriului și glăsuind cu o voce pe jumătate cîntată ; Antonio Firmino asculta speriat latineasca acestuia fără să înțeleagă o iotă. Se spuseră apoi unele lucruri tot atît de puțin lămurite pentru el, dar bătrînul se supunea celorlalți, în neștire. Pe urmă, apucă de sicriu, împreună cu Paulo Dinarte și cu alți cîțiva. Porni o mașină. Bătrînul se urcă în următoarea. Ajunseră la un cimitir. Un cimitir mare. Altă capelă, alt preot. Sicriul fu purtat din nou și coborît în groapă. Bulgări de pămînt se prăvăliră duduind deasupra capacului, peste care se lăsă apoi tăcerea veșniciei.

— Să mergem, Antonio Firmino.

Paulo Dinarte îl ducea dintr-o parte, Dona Tereza din cealaltă parte. Bătrînul tăcea. Avea ochii goi, părea lipsit de viață. Păși nesigur pe aleea așternută cu pietriș. Ajunseră la poarta

cimitirului. Acolo Antonio Firmino se opri deodată, se uită în toate părţile ca o fiară încolţită, întoarse capul îndărăt şi, podidit de o nemărginită durere, izbucni într-un plîns sfîrşietor şi de nestăvilit, care-i zguduia tot trupul.

Plînsul metisului veni ca un fel de uşurare şi pentru ceilalţi. Ochii tuturor înotau în lacrimi. Stăpînit deopotrivă de durere şi de un simţămînt de vinovăţie, Paulo Dinarte îl îmbrăţişă şi-i spuse cîteva cuvinte, vrînd să-l mîngîie şi să-i ceară iertare. Trebuia să fie răbdător, să înţeleagă. Aşa e viaţa. Aşa a fost voia lui Dumnezeu. Să nu fie supărat... El, Paulo Dinarte, a făcut tot ce a putut...

— Am făcut totul, Antonio Firmino, tot ce-a fost omeneşte cu putinţă. Nu-i vina noastră...

Bătrînul se stăpîni, înăbuşindu-şi durerea lui cumplită. Stătea acolo, ţeapăn, acelaşi om smerit din fundul ţării, fatalist ca întotdeauna.

— Ce vină să aveţi, dom' deputat ? Nimeni în lumea asta n-a făcut ce-aţi făcut alde matale pentru noi... Noi nu putem decît să vă mulţumim. I-aţi plătit băiatului drumul încoace, l-aţi căutat cu doctor, l-aţi dus să stea la spital, i-aţi

cumpărat leacuri şi l-aţi îngropat cu preot, aşa cum cere datina creştină.

Tăcu o clipă şi îşi şterse cu dosul mîinii o lacrimă mare ce-i luneca pe obraz.

— Dară cea mai mare mulţumire ce vi se cuvine, dom' deputat, este pentru sicriu... Zeferino e singurul din familia noastră care a fost pus în groapă cu sicriu.

Şi îşi şterse o altă lacrimă, după care zise aproape zîmbind :

— Şi zău că a meritat să aibă parte de el, dom' deputat !...

OMLETĂ DE BOMBAY

Trenul pufăi obosit, încetinindu-şi mersul. Am pus revista la o parte, m-am ridicat de pe canapea şi m-am întins niţel, să-mi mai dezmorţesc oasele. Eram în staţia *Alto da Serra*. Bufet cu sandvişuri, cafea şi mere. Am coborît pe peron, înghiontit de lumea grăbită. „Sfîrşit de săptămînă" pentru micii slujbaşi. Prilej de tocit nervii pentru pătimaşii jocului de noroc care trăgeau nădejde să dea o lovitură pe la cazinourile din Gonzaga sau de pe insula Porchat. Deodată am simţit cum mi se strecoară un prichindel printre picioare. Vrînd să-l feresc, era cît pe ce să-l prind sub mine.

— Vino încoace, Zequinha !

Băiețelul căpătă o palmă nemeritată, dar se sinchisi prea puțin : acum se uita mirat după un hamal. Nişte fetițe zglobii, care se duceau să privească marea, cumpărară cîteva reviste de radio şi cinema.

— Ai văzut ce succes grozav a avut Orlando Silva ? Minunată voce ! Nu ?

Cineva venea în fugă mare în direcția mea. Era un cavaler care cumpănea în mînă cu multă grijă o ceaşcă de cafea pentru dulcineea lui. În drum se poticni de mine şi vărsă cafeaua. I-am cerut scuze. El, mie, de asemenea. Am zîmbit amîndoi cu aerul unor oameni civilizați care se duc uneori sîmbăta la Santos să se recreeze. Unul stătea şi înfuleca liniştit o tartină cu brînză. Pesemne că nu luase nimic în gură înainte de plecare. De, n-a avut omul vreme. Ori poate că în vagonul-restaurant erau prețuri prea piperate. Ajung la bufet. Ticsit. Vreo treizeci de călători se îmbulzeau la bar. Şi toți vociferau. Cereau sandvișuri (cele preparate cu *Fermento Rochedo* erau mai gustoase și mai fragede, dragă Doamne !), sau felii de cozonac. Se vedeau mîini întinzînd cumpărătorilor ba ciocolată, ba mere, ba pungulițe cu caramele.

— Poftim banii pe ciocolată!

— Chelner, restul, repede. N-am vreme să aştept.

Mi-am făcut şi eu loc în faţă.

— O cafea, vă rog!

Nu mă servea nimeni. Din toate părţile ghionturi.

— O! Ce surpriză! Tu, aici?

Mare minune parcă! Da, eram acolo...

Prietenul meu, făcînd pe isteţul:

— La Santos, nu?

Am încuviinţat.

— Pentru odihnă?

— Da, dragul meu.

Apoi, ca să-şi dea şi el o părere:

— E bine să mai evadeze omul din cînd în cînd...

Coincidenţă: eram şi eu de aceeaşi părere. I-am spus acest lucru, întinzînd banii chelnerului buimăcit de atîta năvală.

— Ei, ce faci, omule? Mă serveşti o dată, sau nu?

Din fericire, m-a servit. Eu, gentil, către amicul meu:

— Bei o cafea?

Amicul mulţumi şi acceptă invitaţia. Avea însă un socru pe care ţinu să mi-l prezinte cu toată îmbulzeala din jur.

— Nu vă cunoaşteţi, desigur.

— Nu. Încîntat, domnul meu.

— Şi eu la fel.

Cînd colo, socrul avea şi el un prieten.

— Îmi pare bine de cunoştinţă.

— Nu mai puţin.

Cineva mă atinge cu braţul şi-mi varsă cafeaua.

— Ce oameni stupizi! exclamă socrul.

— Aşa e la noi, în Brazilia! întări prietenul său.

Am fost şi eu de acord, am plătit şi zoream să plec.

— Mi-a făcut o deosebită plăcere... La revedere...

— Urcaţi în tren?

Doar nu era un lucru atît de ciudat că voiam să mă urc în tren. Ei însă, foarte amabili, după mine. Socrul se arăta încîntat de vremea frumoasă.

— Vremea asta frumoasă mi-aduce aminte de seara aia de-atunci, știi, la Paris...

— Exact! făcu prietenul lui. Asta voiam și eu să spun. Așa e.

Amicul meu, căsătorit de curînd, abia de două luni, se grăbi să mă informeze:

— Trebuie să știi, dragul meu, că socră-miu a fost și la Paris...

Vestea mă încîntă:

— Da?

El de colo, cu un zîmbet triumfător:

— De cinci ori!

Apoi, cu o sinceritate mișcătoare:

— Telmo, însă, a fost de șapte ori...

Telmo, ca un prieten galant și leal, interveni îndată:

— De șapte ori, însă e-aproape același lucru, dacă ții seama de timpul cît am stat acolo.

Prietenul meu, însurat de curînd, zîmbi mulțumit. Soția lui era în tren. Dorea să mă prezinte și ei. Se împăca bine cu tata socru. Era om umblat prin lume...

Am încercat să-i spun încă o dată „la revedere".

— In ce vagon ești?

— Al cincilea.

Ei erau în al șaptelea vagon. Prietenul meu o ținea morțiș: se poate să nu-i cunosc soția?

— Încîntat, doamnă.

Era încîntată și ea, la rîndul ei. Mă și cunoștea din auzite:

— Iosif mi-a vorbit mult de dumneavoastră.

— Foarte drăguț din partea lui!...

Avea și de ce. Prietenul meu doar nu putea să uite clipele frumoase petrecute împreună.

— Ți-aduci aminte de serile alea superbe de la Cafeneaua Academică?

— Firește.

— Minunate timpuri!

Am încuviințat și de astă dată.

— O cafenea interesantă era Tortoni, interveni prietenul socrului.

Socrul zîmbi ca un mare *globe-trotter* ce era:

— Cea din Paris sau cea din Buenos Aires?

Doctorul Telmo — era și doctor, și Telmo — tăcu haz:

— Ei na! Oricare din ele...

Și observă, în cunoștință de cauză:

— Cît de mică e lumea asta și cum se repetă unele nume! De cîte ori aud pe cineva vorbind

de *Café de la Paix,* totdeauna mă întreb: cea din Paris sau cea din New York, din apropierea lui *Central-Park?* Dumneata știi cîte *Main Streets* există în Statele Unite?

Tatăl soției prietenului meu era în vervă. Rîserăm toți cu poftă.

— ...sau cîte străzi „15 Noiembrie" sînt în Brazilia?

Trecuserăm prin cîteva tuneluri. În dreapta și în stînga — trecători superbe. Muntele *Serra do Mar* oferea o priveliște măreață. Noi toți, cu ochii ațintiți la doctorul Salgado (Salgado era socrul, doctor și el).

— Nu există oraș în Brazilia care să nu aibă o piață Matriz.

— Nici stradă în Cape Town care...

— Biletele, vă rog!

Doctorul Telmo uită îndată de Cape Town și cuprinse întreaga lume într-o spirituală observație:

— Nu există tren pe fața pămîntului în care să nu-ți iasă înainte un pisălog cu același refren: „Biletele, vă rog!"

Făcu haz pînă și conductorul. Mai ales atunci cînd prietenul meu, integrat acum în familie, ex-

clamă spre desfătarea soției sale și a noastră, a tuturor, inclusiv a conductorului :

— Refrenul e același ; numai limbile se deosebesc. În China trebuie sà fie o nostimadă...

Doctorul Salgado făcu un gest, cu aerul omului care te roagă să aștepți puțin. De altfel, acum străbăteam iarăși un tunel.

— O clipă... Stați să-mi amintesc... To... to... ka... Ei, știam doar... Niște sunete să te prăpădești de rîs... Tu nu-ți aduci aminte, Telmo ?

Doctorul Telmo se opinti :

— To... to... Ei, na ! O prostie oarecare... Chinezii nu vorbesc ca toată lumea... Ce nație ! Nu-i așa, Salgado ?

— Da, da, confirmă doctorul Salgado, reconstituind cu o simplă clătinare din cap istoria de mii de ani a șase sute milioane de suflete zbuciumate.

— Ciudat popor ! rezumă doctorul Telmo.

— Foarte ciudat ! se auzi ca un ecou glasul socrului, care adăugă numaidecît : Am fost în China de trei ori. Cunosc bine țara asta. Eu să n-o cunosc ?

Apoi către mine :

— Dumneavoastră ați fost în China ?

— Nu.

— O! Trebuie să o vedeți negreșit. E o țară formidabilă... For-mi-da-bi-lă! Nu-i așa, Telmo?

— O, da, fără îndoială. Una din cele mai interesante din lume. Ți-aduci aminte ce chef am trîntit noi la Șanhai?

Cei doi prieteni începură să rîdă, evocînd unele întîmplări la care fuseseră martori împreună, cu un rîs atît de comunicativ și de... geografic, încît noi ceilalți, a căror țintă de călătorie abia era Santos (acum ne aflam aproape de Cubatão), rîserăm de asemeni, închipuindu-ni-l pe doctorul Telmo, foarte important, și pe doctorul Salgado, grav cum nu se mai poate, hoinărind pe străzile chinezești...

— Unde s-a întîmplat asta? În Concesiunea Internațională sau în cartierul chinezesc? întrebă amicul meu Iosif.

— Aproape de limita dintre ele, zise doctorul Salgado. Ba, un paznic vamal, să ne aresteze și mai multe nu...

— A trebuit să ducem o adevărată luptă ca să-l convingem că sîntem brazilieni și nu niște vagabonzi oarecare! observă aparte doctorul Telmo.

Mă gîndeam la vagonul meu, unde îmi lăsasem cărțile, geamantanul și revistele. Voiam să le repet iarăși că m-a bucurat mult cunoștința lor și să le spun la revedere, dar cei doi se apucaseră să ia un aperitiv delicios — și închipuiți-vă unde!... la Harbin, la granița ruso-chineză.

— Strașnic mai era, nu?

— Fabulos! exclamă doctorul Telmo. Aperitive grozave găsești de altfel și în Statele Unite. Ți-aduci aminte de restaurantul ăla suedez, la intrarea în *Jersey City*, unde am poposit cînd ne-am întors la New York?

— Da, zău! Pitoresc restaurant!

— Dar mîncare bună numai în Suedia găsești.

— E drept... Așa e și cu *vatapá*[1]... Numai la Bahia poți să mănînci *vatapá*... Trebuie să recunosc însă că o dată, la Roma, soția ambasadorului Braziliei ne-a ospătat cu o *vatapá* pe cinste!...

Doctorul Salgado nu voia totuși să plece din Suedia. Țară minunată. Femei frumoase. Nudism. Lipsă de prejudecăți.

---

[1] Numele unei mîncări tipic braziliene; orașul Bahia este vestit pentru prepararea acestei mîncări (n. tr.).

— Ei cunosc toată Suedia. Nu-s din cei care încremenesc în Capitală.

— O, nici eu! Îmi place să circul, să mă mișc. Am fost împreună — nu-ți aduci aminte? — la Göteborg, la Holmstadt, la Orstersemd...

— La Gavle...

— Și la Gavle, da... La Vanersborg, la Suomisalmi...

— Stai, dragă... Suomisalmi e în Finlanda...

— Așa e. Ai dreptate. Acolo ai avut, mi se pare, o indigestie grozavă... Am fost însă la Nalmö, la Falun...

Și amîndoi străbătură astfel, cu precizia unui itinerar de cale ferată, țara fierului și a oțelului.

Trenul mergea acum în pantă. Mă gîndeam să nu-mi fi luat careva revistele. Santos era aproape. Opriri scurte. Doctorul Salgado făcuse de cinci ori ocolul pămîntului... (— „Urît oraș, Caracas, domnule!"), iar doctorul Telmo îl însoțise în trei rînduri. E drept, o dată plecase și singur... Singur, vorba vine... Avusese ca tovarășă de drum o midinetă adorabilă. (Tinerețe, de! înțelegeți.) Înțelegînd și eu asta, am aruncat o privire distrată spre unul din geamantane. Etichete ilustre, rupte, care își trăiseră

traiul. Alpii elvețieni și italieni, din Boston, Teheran, Breslau, Iohanesburg.

— Ingrozitoare mîncare ne-au dat ăia la hotel, la Iohanesburg! M-am dus la direcție să reclam... Cum pot ei să servească așa ceva unor turiști străini? Mai mare rușinea! Nu că aș fi eu pretențios din cale afară, dar ce naiba! Omul dă bani să fie bine servit. Că doar de asta plătește... Directorul m-a ascultat și mi-a dat dreptate. Mi-a cerut și scuze...

— Dar cafeaua? Poșircă, nu altceva! Cafea era aia? Eu le-am spus-o la obraz: „Uite, neică, eu-s brazilian și mă pricep la cafea: asta-i bătaie de joc!" Și parcă numai cafeaua avea cusur? Toate erau la fel. Ți-aduci aminte de omleta aia de pomină?

Doctorul Salgado simți iar că i se pune un nod în gît. In materie de omletă, o mîncare atît de simplă, la îndemîna oricărei bucătărese (ce mare lucru: bați ouăle și le pui în tigaie) nu-i fusese dat niciodată în viață să vadă ceva mai prost ca la Bombay...

Telmo întări, lămurindu-ne:

— Așa este! N-aveți idee... Inchipuiți-vă...

Trenul însă se oprise. În sfîrșit, acum puteam și eu să-mi iau rămas bun.

— Mi-a făcut mare plăcere...

— Nu mai puțin și nouă.

Mă pregăteam să ies din compartiment.

— Nu uita sfatul meu, dragă prietene. Să te duci negreșit în China... îmi zise doctorul Telmo.

I-am promis grăbit că am să o fac cu primul prilej.

— Un lucru însă, adăogă el. Dacă te abați cumva prin India să nu mănînci omletă. Indienii habar n-au să prepare omleta. Poate-i ciudat, desigur, dar nicăieri în lume nu se servește o omletă mai păcătoasă!

Am dat fuga la vagonul meu, care se și golise. Mi-am găsit lucrușoarele neatinse, la locul lor: paltonul, revistele, cîteva cărți și valiza mea cu etichete modeste din Rio și din Santos. Eram fericit, totuși știam acum ceva foarte important: la Bombay să mănînc orice, afară de omletă!

MIA CIŞTIGATOARE[1]

I

Beppino stătea aplecat — aşa cum făcea de la vîrsta de zece ani — asupra încălţămintei unui vechi client al prăvăliei, client rîvnit de toţi lustragiii, ca unul ce dădea cîteodată bacşiş pînă la zece gologani. Anul trecut, de pildă, cînd îi pusese pe genunchi urarea de Anul Nou, Luigi se făcuse cu o bancnotă de zece *cruzeiros*[2]. Su-

---

[1] In a doua jumătate a veacului trecut, un brazilian de origine franceză, baronul de Drumond, a înfiinţat la Rio de Janeiro o grădină zoologică. Cu timpul însă, nemaifiind în măsură să suporte cheltuielile de întreţinere, a născocit un sistem de loterie cu cîştiguri, emiţînd bilete pe care erau desenate diferite chipuri de animale. Biletele erau de trei categorii: cele cu două numere (adică zeci, *dezenas*), cele cu trei numere (adică sute, *centenas*) şi cele cu patru numere (adică mii, *milhares*), cîştigurile fiind mult mai mari la ultimele două categorii (n. tr.).

[2] *Cruzeiro* este din 1942 unitatea de monedă naţională a Braziliei. A înlocuit pe vechiul *milreis* (n. tr.).

flet nobil — cum îl botezaseră toți lustragiii din prăvălie.

— Cu cremă roșie sau maron, coane ?

Cînd erau ocupate toate scaunele și apărea el, îmbrăcat elegant, cu cămașă de mătase și cu pantofii curați, ba chiar lustruiți, băieții începeau să dea zor ca să termine treaba mai iute, dornici să pună mîna pe acest mușteriu galanton care sălta multe bugete modeste.

În ziua aceea, Cămașă de Mătase îi căzu plocon lui Beppino. Băiatul își trecea palmele a dezmierdare peste pielea lucioasă a pantofilor lui, ca și cum ar fi mîngîiat un obraz de fată, fericit că poate sta de vorbă cu un om din lumea mare, atît de departe de lumea lui.

— Ei ! Știți rezultatul ? întrebă unul.

— A ieșit calul.

— Cum ? izbucni Beppino. Cu ce număr ?

Un client din colțul stîng scoase o hîrtiuță și citi cu un aer democratic :

— 1.044.

— Premiul întîi, coane ? întrebă Beppino ca scos din minți.

— Da, premiul întîi...

— Pii!

— Am dat lovitura!

Și, uitînd de clientul său, Beppino dădu buzna peste omul cu hîrtiuța, holbînd ochii:

— Îmi dați voie să văd și eu lista, coane?...

Scoase din buzunarul hainei lui murdare un bilet, controlă să vadă dacă sînt aceleași numere, apoi se întoarse spre Cămașă de Mătase:

— Mă-ntorc într-o clipă, coane!

Și o zbughi pe ușă, spre uimirea celor de față, fără să se sinchisească de patron care striga după el:

— *Guaglio, mamma mia!* Unde te duci, ticălosule?

Băiatul intră în localul agenției de loterie, abia trăgîndu-și răsuflarea. Găsi ghișeul închis. Mai era un ceas și ceva pînă să înceapă plățile. Nervos și nerăbdător, Beppino compara din cinci în cinci minute biletul cu numerele afișate pe tabla neagră, aproape nevenindu-i să creadă că s-a procopsit cu atîta bănet. Patru mii de *cruzeiros!* Făcuse repede socoteala cîștigului, consultîndu-se și cu doi-trei inși de lîngă el, și acum

stătea cu frica în sîn, de teamă să nu-l atace cineva.

— Oh, numai de nu m-ar dibui vreun pungaș!

Își pipăia în fiece clipă buzunarul, să vadă dacă mai are biletul. Nu era decît un simplu petic de hîrtie, dar îl mîngîia mult mai drăgăstos decît ar fi mîngîiat pantofii lui Cămașă de Mătase.

Nu izbutea să înțeleagă realitatea. Oare era cu putință ca el să fi cîștigat într-adevăr patru mii de *cruzeiros?* Suma aceasta reprezenta bacșișul a cîteva sute de mii de clienți în cîțiva ani de muncă. Compara apoi iarăși numerele, plimbîndu-se prin sală ca o fiară închisă în cușcă.

— Ah! Ce pantofi o să-mi cumpăr! Din ăia de două sute de *cruzeiros!*

Gîndindu-se la pantofi, își aduse aminte deodată de lustragerie, unde îl aștepta Cămașă de Mătase. Vru să plece înapoi. Mai era încă destulă vreme. Totuși, de teamă să nu zăbovească, să nu-l oprească patronul — un napolitan feroce — și cînd o veni din nou să găsească ghișeul închis, ca să aștepte pînă a doua zi, riscînd să piardă ori să rupă biletul, își zise că acum e un băiat bogat și prinse curaj.

— Așteaptă-mă atunci, pînă ce mă-ntorc...

Îi veni apoi o idee: ce-ar fi dacă ar deschide o prăvălie pe numele lui? Visul ăsta îl chinuia din primele zile cînd începuse să lucreze ca lustragiu: să aibă prăvălia lui! Cu zece băieți și oglinzi pe pereți, ceva mai abitir decît prăvălia calabrezului din strada a cincisprezecea. Băieții să lucreze și el să stea boierește la casă. Păcat însă că n-are decît cincisprezece ani! Nimeni n-o să-i dea ascultare. Nimeni n-o să-l ia în serios.

— O să-mi cumpăr și eu cămașă de mătase...

Asta da. Să-i dea gata pe ceilalți. Cînd or să vadă că el, Beppino, poartă cămașă de mătase, din „coane“ n-au să-l mai scoată — așa se cheamă, în graiul lustragiilor, al frizerilor și al șoferilor, cel care plătește și dă bacșiș gras.

Ciocăni la ghișeu.

— Nu s-a făcut ora?

— Ia nu-mi bate capul, băiete!

— Păi să vezi, am de încasat patru mii de *cruzeiros!* răspunse Beppino.

— Ce spui! Serios?

Vecinul începu să-i facă îndată ochi dulci.

— Firește. Odată și odată tot te găsește norocul...

Și-i arătă biletul.

— Atunci, haidem la berărie... zise omul, cu o lucire lacomă în privire.

Beppino șovăi bănuitor. Își dădea seama că a ajuns și el cineva. Că banul e o putere care stăpînește lumea. Că lumea e în mîinile lui. Văzîndu-se cu mînecile sumese, cu mîinile și brațele mînjite de cremă, cu cămașa lui ferfeniță și cu pantalonii de lucru, murdari, trași peste ceilalți care arătau la fel de jalnic, socoti că se impunea o schimbare totală. Trebuia să se descotorosească de toate zdrențele astea și să se îmbrace elegant. Fără să stea pe gînduri își scoase iute pantalonii de lucru, de dril vărgat, cumpărați cu șase *cruzeiros*, și-i azvîrli afară, într-o gură de canal. Abia acum băgă de seamă că în fața agenției se află o altă lustragerie. În aceeași clipă îl fulgeră un gînd : să-și lustruiască și el pantofii. Avea în buzunar patru sau cinci *cruzeiros*, bani rămași din bacșișurile primite în ultimele zile. Un scaun era liber. Șovăi nițel, cuprins de o sfială neașteptată. Pînă acum nu fusese niciodată client. Nu era decît un coate-goale. Ținea

totuși să guste și el senzația cea mare. Se îndreptă spre scaun și se așeză. Colegul său îl privi cu mirare.

— Ce vrei, mă ?

Beppino se simți umilit și i-o reteză mînios :

— Ce să vreau ? Fă-mi pantofii !

Micul negru șovăi, uitîndu-se la pantofii ponosiți ai clientului său, murdari și peteciți, cu talpa căscată de o schioapă.

— Hai mai repede ! N-am vreme de pierdut. Lasă mofturile. Îmi faci pantofii ? Da ori ba ?

Negrul, un puști păros și buzat, pe care Beppino îl știa bine, puse mîna pe perie și începu să curețe pantofii aceia jalnici, cu un aer de adînc dispreț. Beppino simți o mustrare de cuget. Fusese mojic. Dar lasă, mîine se va întoarce aici, să vadă și ăsta cu pliscul mare cine-i el ; o să aibă în picioare pantofi de două sute, ba chiar de trei sute de *cruzeiros*, dacă nu și mai scumpi, din cei cu talpa de un cot, de care văzuse pe *Avenida São João,* așa cum purta și Cămașă de Mătase. Tăcu. Nici măcar nu se plînse patronului că a fost prost servit, el, care doar era de meserie. În schimb, zornăi triumfător în palma negrului speriat, ca bacșiș, toți gologanii pe care

îi avea în buzunar. Un bacșiș atît de gras nu-și aducea aminte bietul negru să fi primit decît doar o dată, într-un ajun de Anul Nou.

Beppino încasă cîștigul, fără măcar să numere banii. Ba încă mai lăsă și „ceva“ la ghișeu. Era în culmea fericirii. Simțea nevoia să fugă și să rîdă în același timp. Simțea nevoia să sară în sus ca o minge, dacă nu cumva a și făcut-o, așa cum se găsea, cu brațele lui negre de cremă, întinse ca niște aripi. I se părea că toată lumea se uită la el. Se temea să se apropie de cineva ca să nu-i fure banii. Ieși în stradă valvîrtej. Trotuarul era ticsit de lume grăbită. El avea în buzunar un teanc de bancnote.

Văzu două brațe frumoase. Ar fi vrut să le mîngîie cu mîinile lui negre de vacs și să strige în gura mare că are la el patru mii de *cruzeiros*. Ce să facă oare mai întîi ? Nu luase încă nici o hotărîre. Știa însă că trebuie să facă cumpărături. Că trebuie să se îmbrace elegant. Era spre ora șase — aproape de închiderea magazinelor. Dădu buzna într-un magazin de lenjerie.

— Ce dorește domnul ?

— Cravate... Cămăși...

— Marfă ieftină ?

— Ba nu ! Scumpă. Cea mai bună calitate !

— Ceva la doisprezece *cruzeiros* vă convine ?

Și vînzătorul îi puse dinainte niște cămăși de rînd.

Beppino socoti asta drept o jignire.

— Pe aia de colo o vreau ! zise el, uitîndu-se distrat prin rafturi.

— Știți, costă 120 de *cruzeiros !*

— N-are decît să coste. Eu pe aia o vreau.

Vînzătorul șovăi.

— Păi...

— Nici un păi ! Eu plătesc. Am destule parale ! adăugă Beppino, furios și triumfător în același timp.

Vîrî apoi mîna în buzunar și scoase la iveală un teanc de bancnote. Ghicind gîndul vînzătorului, se grăbi să-l lămurească :

— Sînt banii mei ! Nu-s de furat, cum poate crezi dumneata.

Și adăugă :

— Ai mei... I-am cîștigat pe cal...

Vînzătorul avu un gest cam a zeflemea, ceea ce îl înfurie din nou pe Beppino :

— Eu nu-s trîntor ca alții Muncesc din greu și cîștig bine. Servește-mă, te rog, mai repede. Sînt grăbit.

Începu să cumpere cu ochii închiși. Cămăși de mătase, cravate fine, chiloți, pijamale...

Pijamaua era pentru Beppino culmea eleganței. Acasă nu avea decît una, veche și fără buzunare, pe care i-o dăruise un sergent din oștire.

Minutele se scurgeau pe nesimțite.

— Repede, te rog, mai am și alte tîrguieli de făcut. Haine gata aveți ?

— Nu ținem.

— Atunci fă pachetele, ca să plec.

— Unde să vi le trimitem ?

Beppino se gîndi o clipă să lase adresa de acasă, dar își zise îndată că atunci vor afla toți ai lui și că maică-sa o să-i ceară banii. Chestie destul de neplăcută. Se hotărî pe loc :

— Mă duc să caut o mașină.

Fugi în stația de taxiuri, care se afla chiar pe lîngă lustrageria lui, luă o mașină și veni să-și ia pachetele.

— Unde găsesc haine gata ? întrebă el cu disperarea unui naufragiat, văzînd că timpul trece.

Vînzătorul îi dădu adresa unui magazin, iar Beppino plăti în grabă, cu o bancnotă mare, fără să se uite la mărunțișul dat înapoi, pe care casierița avu grijă să și-l pună frumușel la o parte. Pe urmă alergă într-un suflet la magazinul acesta, aflat în apropiere, poticnindu-se de oameni pe stradă și stîrnind aceeași uimire. Avu de învins aceleași greutăți, dar pînă la urmă se înțoli.

— Ce animal a cîștigat azi ? întrebă zîmbitor șeful de raion.

— Calul ! răspunse Beppino cu o senzație de stăpîn, ca și cum animalul acesta înfățișat pe biletul de loterie ar fi existat într-adevăr, fiind dintotdeauna la dispoziția lui.

Se uită la mai multe costume de haine și alese trei dintre ele.

— Trebuie să le ajustăm puțin ! Cînd să vi le trimitem acasă ?

— Vreau să le iau chiar acum...

— Știți, nu vă vin tocmai pe măsură...

— Nu face nimic, zise Beppino, speriat de atîta lux.

Vînzătorul stărui și-l convinse în cele din urmă să ia deocamdată un singur costum, iar pe

celelalte două să le lase pentru a doua zi. Beppino îmbrăcă acolo, pe loc, hainele cele noi, fără să țină seama de cămașa și pantalonii lui murdari — niște haine țipătoare dintr-o stofă cadrilată. Ieși din magazin o dată cu tragerea obloanelor și se îndreptă spre mașină, fără să știe unde să se ducă. Oricum pe-acasă era hotărît să nu calce. Cheltuise aproape o mie cinci sute de cruceri, dar avea o garderobă princiară.

— Mă duc la un hotel !...

Spuse șoferului să meargă în sus pe *Avenida São João*, se opri cuprins de sfială în fața cîtorva hoteluri mari și, în cele din urmă, se hotărî să tragă la unul de mîna a treia, de pe strada Mauá. Pe la jumătatea drumului își zise totuși că trebuie s-o înștiințeze pe maică-sa, fiindcă altfel are să se alarmeze. Porni spre *Bom Retiro*, lăsă mașina să aștepte în colțul străzii și intră în casă.

Dona Assunta tocmai aprindea cărbunii în soba lor de tablă.

— Mamă, eu mă duc la bal la Penha [1]. Să nu mă aștepți.

[1] Cartier din São Paulo (n. tr.).

Deprinsă cu apucăturile fiului ei, care voia să fie de capul lui, bătrîna nici nu se întoarse.

— Cată numai să nu vii tîrziu.

— Păi o să dorm la Luigi.

Dona Assunta se întoarse să-i dea un sfat și făcu deodată ochii mari.

Pe Beppino îl trecură toți fiorii, cînd își dădu seama că e îmbrăcat în haine noi.

— Ce-i cu tine, băiatule?

— Păi să vezi, maică... Am... am cîștigat la loteria cu animale...

— Răule! Cîștigi la loterie și toci banii prin oraș... Spune-mi și mie: cît ai cîștigat?

Beppino șovăi.

— Trei... trei sute de *cruzeiros*.

— Și i-ai aruncat pe toți pe haine?

— Nu, mamă. Hainele nu m-au costat decît o sută...

Dona Assunta începu să se plîngă că are un băiat fără pic de recunoștință, că ea muncește din greu și el se ține de chefuri, apoi îi ceru banii. Spre norocul lui, Beppino vîrî mîna în buzunar și scoase tocmai vreo două sute de *cruzeiros*, pe care îi întinse maică-si.

— Zici că te duci la bal? întrebă Dona Assunta.

— Da, mamă.

— Ţine colea zece *cruzeiros* să ai şi tu un ban de cheltuială. Hai, pleacă!...

Ajuns la hotel într-o mare înfrigurare, Beppino găsi de-a dreptul luxoasă camera pe care i se cereau cinci *cruzeiros* pe zi. Se spălă şi se primeni îndată.

— Domnul doreşte să ia masa?

— Nu, mănînc în oraş.

Apoi urcă iarăşi în maşina care rămăsese să-l aştepte la intrare. Aparatul de taxat marcase peste cincizeci de *cruzeiros*. Şoferul era speriat. Beppino plăti înjurînd şi coborî din nou pe *Avenida São João*, scăldat de lumini orbitoare, cu aerul unui triumfător. Pentru prima oară în viaţă, trăia simţămîntul că poate să aibă orice şi că viaţa e de vînzare, la cheremul lui. Trecu pe lîngă un domn cu o înfăţişare distinsă. Ar fi avut poftă să-l ia la palme. Dacă se supăra, i-ar fi închis gura numaidecît cu o bancnotă. Acum doar

era mare și tare! Mai apoi trecu prin fața unui restaurant de lux, unde-l văzuse intrînd într-o seară pe Cămașă de Mătase. Totuși, nu cuteză să treacă pragul restaurantului. În cele din urmă se opri într-un birt modest, lihnit de foame, alese un fel de mîncare și ceru o sticluță de vin. Ar fi vrut să ceară toate bucatele și vinurile de pe listă, să se ghiftuiască bine și să cadă la pămînt îndopat ca și portughezul acela pîntecos, care nu dădea niciodată mai mult de zece gologani bacșiș, deși era putred de bogat și putea să împrumute cu bani o țară întreagă.

Nu-i plăcu mîncarea, dădu înapoi și vinul, apoi ieși sprinten și voios în stradă.

— Vreau să petrec, ce mai încolo și-ncoace!

Îi părea rău că este singur. Nu-i ieșeau decît muiere necunoscute în cale. Ce păcat că s-au închis magazinele! Ar fi vrut să cumpere atîtea și atîtea lucruri frumoase! După puțin timp întîlni două femei tinere. Beppino, în culmea fericirii, cu o țigară de foi în colțul gurii, le adresă o glumă îndrăzneață, dar nu cu tonul unui cățeluș care latră la un automobil, așa ca altădată. Acum îi dădea mîna să plătească orice... Ba

chiar avu nerușinarea să le tragă și un fel de bobîrnac:

— Știți voi, mă gîsculițelor, cine sînt eu?

A doua zi dimineață se trezi pe la ora zece. La început, văzîndu-se în camera aceea străină de hotel ieftin, se sperie. În clipa următoare însă își aminti de noua lui situație și sări din pat, cu lăcomia omului dornic să se bucure de viață.

Se spălă pe față, își curăță bine negreala de pe mîini cu benzina pe care o ceru omului de serviciu, și, după ce se îmbrăcă, luă un automobil și plecă spre centru. Înainte de toate se abătu să lase noua sa adresă la magazinul de haine. Simți că e flămînd. Ar fi vrut să mănînce ceva, dar ținu să se oprească mai întîi la lustragerie, la negrul din ajun. Pentru asta dădu fuga la un magazin de încălțăminte și își cumpără o pereche de pantofi cu talpa groasă, la fel ca cei ai lui Cămașă de Mătase. După aceea, simțindu-se stăpîn pe toată lumea, porni spre lustrageria Primor. Cînd ajunse în dreptul ușii, se întoarse și cumpără la o tutungerie alăturată o

havană, dornic să-l dea gata pe tovarăşul său de breaslă.

Întîmplarea făcu ca scaunul negrului să fie liber în acea clipă. Beppino avu satisfacţia să se audă poftit de trei glasuri în acelaşi timp, între care şi glasul negrului, care nu-l recunoscu decît mai tîrziu.

— Poftiţi, conaşule!

Totuşi nu se duse la scaunul unde lucra negrul. Plăcerea lui era să aleagă. Ca să pară grozav, dragă Doamne! Se aşeză pe scaunul de alături, întinzîndu-şi tacticos picioarele în faţa unui băieţaş ştirb şi vesel. Şi făcu pe surdul cînd, deodată, cu o ură de moarte în suflet, îl auzi pe negru spunînd unuia dintre băieţii de acolo:

— Ieri a cîştigat calul, nu-i aşa? Azi cîştigă măgarul... Pun şi eu un *cruzeiro* la bătaie. Am o presimţire grozavă c-am să cîştig...

Beppino petrecu restul zilei făcînd cumpărături. Un ceasornic de trei sute de *cruzeiros*. Un lanţ de cinci *cruzeiros*, greu şi strălucitor. Un baston. Apoi alte mărunţişuri. Pe urmă se duse

la galeriile „Triangulo" şi se uită îndelung pe la toate vitrinele. Nu mai ţinea minte ce lucruri mai visa el să aibă. Se strădui să-şi amintească tot ce visa pe vremuri. Acum doar putea să cumpere orice.

— Drace! Cît pe ce să uit!

Intră într-un alt magazin de încălţăminte şi ceru nişte ghetre. Mănuşi nu vru să cumpere. Era ceva prea „şic"! În tot acest timp, nu trecea pe lîngă nici o cofetărie elegantă fără să nu-i calce pragul. Cerea pateurile şi prăjiturile cele mai scumpe. În dorinţa de a-şi face toate gusturile şi de a trăi o viaţă de prinţ se urca în prima maşină şi pornea spre *Avenida Paulista* sau pe *Avenida Brazil*, ca să vadă toate cartierele artistocratice şi toate casele elegante; şi se uita înapoi ca şi cum totul i-ar fi aparţinut lui. În *Praça do Correio* se urcă într-o altă maşină, iar şoferul îl întrebă:

— Unde mergem?

— Ia-o şi dumneata înainte...

Şoferul porni chiar pe strada unde se afla lustrageria şi Beppino, cuprins deodată de ruşine, se făcu mic în maşină.

— Tîmpitul!

Răsuflă uşurat abia după ce se văzu la oarecare depărtare. Dar acum avea remuşcări. Îi părea rău că nu s-a purtat prieteneşte cu tovarăşii lui de muncă. Nu făcuse nimic pentru ei. Nici măcar nu-i cinstise cu un rînd de bere, aşa cum făcuse anul trecut Luigi, deşi el era însurat, cînd cîştigase cu un bilet de trei numere, cu un cap de vacă pe el. Şi Luigi cîştigase doar şase sute de *cruzeiros*. Nu-i mai ardea însă să se întoarcă. Ştia bine că toţi au să-l ia în suliţe. Că au să-l întîmpine cu ocări şi cu vorbe urîte. Dar mai mult decît orice îl durea siguranţa ce i se statornicise în suflet că de întors tot se va întoarce la slujba lui.

— Oare m-o primi meşterul?

Dacă s-ar întoarce să-i propună o tovărăşie?

Maşina luneca acum pe asfaltul neted al unei străzi cu clădiri frumoase, pe lîngă *Jardin América*. Bătrînul meşter spunea de multe ori că ar vrea să mărească lustrageria încă cu două scaune şi să mai ia nişte lucrători. Beppino se gîndi că ar putea să intre în tovărăşie cu patronul, plătind el aceste două scaune noi. Să fie pe din două cu patronul.

Între timp ajunsese la *Jardin América*. Mașina aluneca mai lin decît plușul de scos lustru pe pantofii lui Cămașă de Mătase. Cum naiba s-a pricopsit amărîtul ăla ? Acum, pentru prima oară, simți că-l urăște, deși mai înainte ținea foarte mult și nutrea pentru el cea mai mare admirație. Calmul și zîmbetul plin de siguranță de sine al lui Cămașă de Mătase îl umileau acum. Situația sigură a lui Cămașă de Mătase contrasta cu nesiguranța fericirii lui trecătoare. Și dacă azi se tolănea și el pe catifeaua moale a unui minunat Buick, mîine-poimîine va rămîne din nou pe drumuri. Banii erau pe sfîrșite. Mai avea doar cîteva sute de *cruzeiros*. Numai cu mașinile cheltuise peste trei sute de *cruzeiros*, fiindcă niciodată nu se gîndise să le ia cu ora. Se trezea să întrebe de tariful cu ora abia după ce aparatul de taxat marcase treizeci și ceva de *cruzeiros*. În schimb, Cămașă de Mătase avea mașina lui personală. Și schimba marca în fiecare an. Fuma numai havane și purta haine scumpe. Dacă vreun prieten de al lui se afla pe scaunul de alături, la lustragerie, el îi vorbea numai de mii de *cruzeiros* și de franțuzoaice.

— Așa trai mai zic și eu !

Se simţi deodată în culmea deznădejdii, ca un naufragiat fără de nici o scăpare.

— Opreşte, te rog!

Şoferul frînă brusc.

— Cît am de plată?

— Treizeci şi cinci de *cruzeiros*.

„Banditul!“ se gîndi Beppino în sinea lui.

Dar plăti fără să zică nici cîrc şi maşina porni mai departe. Beppino rămase în loc buimăcit, uitîndu-se cu gura căscată la clădirile frumoase din jur. Nu ştia nici măcar unde se află: pe la *Jardin América* sau pe la *Vila Pompéia?* Îl copleşi simţămîntul unei desăvîrşite singurătăţi. Îşi dădu seama deodată că el e singur pe lume. Singur-singurel. De mamă-sa, femeie bătrînă, se înstrăinase. De fraţii lui mai mici, şi mai mult. Adevăraţii lui prieteni erau tovarăşii cu care lucra la lustragerie. Luigi, apoi Stefano, deşi el era mult mai mare de ani. Ba chiar şi meşterul, care muncea şi el şi era lustragiu de patruzeci de ani încheiaţi. Meşterul nu visa decît să aibă un scaun în plus în prăvălie ca să-l poată lua ca ucenic pe un nepoţel al său.

— Ce zici? Băiatul e îndemînatic. În fiecare duminică se înfiinţează cu o lădiţă pe trotuar

și mai ciupește și el un gologan. Strașnic lustragiu o să iasă din el!

Beppino porni înainte la voia întîmplării, fără să-și dea seama dacă merge spre centru ori spre cartierele mărginașe. Curînd, trecu pe lîngă el o limuzină argintie, nou-nouță și foarte luxoasă, la volanul căreia stătea o femeie tînără într-o rochie de culoare deschisă.

Beppino se simți adînc umilit. El, un bărbat, umbla pe jos. Ea, sexul slab, conducea o mașină. Nu-l amăra atît de mult faptul că este bărbat. Se deprinsese însă de mult cu această zvîcnire de răzvrătire față de femeile din lumea mare — „cucoanele" acelea leneșe și elegante — care se amestecau pînă și în treaba aceasta atît de bărbătească de a conduce o mașină. Se uită îndată în jur. Se uită îndată după un taxi. Făcu semn unuia. Era ocupat. Șoferul nici nu catadicsi măcar să-i răspundă. După ce mai merse un timp dădu peste un garaj. Aici își alese cea mai arătoasă mașină și se urcă în ea.

— Unde mergem?

— Unde vrei. Taxezi la oră.

Șoferul se uită la el cu aceeași uimire supărătoare care îl sîcîia pe Beppino încă din ajun.

— Dă-i drumul. Plătesc. N-avea teamă.
— O iau spre mahala?
— Ia-o spre *Jardin América.*
— Păi chiar aici sîntem.
— Spre *Vila Pompéia,* am vrut să zic. Poţi să mergi încet.

Maşina străbătu *Avenida Agua Branca,* trecu în jos spre *Vila Pompéia* şi în cele din urmă se înşiră în convoiul de limuzine aflate la obişnuita lor plimbare de seară, pe *Avenida Brazil.*

Beppino telefonă la prăvălia lui jupîn Januário, din colţul străzii lor, rugîndu-l să dea de ştire mamă-si să nu-l aştepte nici a doua zi. Avea să doarmă tot la Luigi, în cartierul Penha. Luigi avea o cumnăţică tare drăguţă. Dona Assunta nu s-ar fi mirat, fiindcă simţise ea că s-a înnodat o dragoste între cei doi tineri.

Era acum iar pe *Avenida São João.* Simţămîntul acela de singurătate îl cuprinse din nou, cumplit, copleşitor. Niciodată nu se simţise Beppino atît de singur şi aruncat la marginea vieţii ca acum. Pe lîngă el treceau fără încetare băr-

bați, femei, mașini. Lumini, glasuri, sunete de claxsoane. El era singur, stingher. Ce n-ar fi dat să audă o vorbă prietenească, să întîlnească pe unul dintre băieții cu care lucra la lustragerie! Un om căruia să-i spună tot ce avea pe suflet, cu care să cheltuiască ultimele sute de *cruzeiros*. Nu-și dădea seama cum a dat gata atita bănet. Cu ce-i mai rămăsese nu mai putea să facă nimic. Nici să-și înjghebeze o tovărășie a lui, nici să intre tovarăș la parte cu meșterul. Se isprăvise cu el. O, de i-ar fi ieșit în cale unul dintre tovarășii lui de lucru! Își dădea seama că pînă atunci n-a avut cu cine să se sfătuiască, ori să schimbe o vorbă, fiindcă s-a ferecat în egoismul său, lacom să petreacă și să aibă, de teamă că ar putea fi prădat. Era încredințat că a greșit, că s-a purtat urît. Nu se gîndise decît la el. Acasă nu lăsase decît o mică părticică din toată averea ce cîștigase la loterie. Ba și asta o făcuse fără voia lui. Iar Dona Assunta, maică-sa, i-a dat și lui ceva de cheltuială din puținul pe care-l primise. Se rușină aducîndu-și aminte de toate acestea.

— Mare ticălos mai sînt!

La colţul unei străzi văzu lume multă îmbulzită şi se opri şi el. Erau nişte artişti şi nişte lăutari. Unul fredona de zor :

Cel mai straşnic lucru pe lume
E beţia.
Beţia şi numai ea...

Se simţi deodată îmbărbătat şi înviorat. Intră într-un bar. Ceru un *guarana*[1]. Băutura asta nu-i plăcu şi comandă un ţap cu bere. I se păru amară, scîrboasă. Totuşi, goli ţapul. După ce se drese cu o cafea, ieşi iarăşi pe bulevard, simţindu-se îngrozitor de singur între luminile orbitoare şi oamenii gălăgioşi şi veseli. O, de i-ar ieşi în cale unul din tovarăşii lui !

De astă dată avu noroc. Luigi tocmai trecea pe trotuarul celălalt. Primul gînd al lui Beppino fu să treacă strada, dar se stăpîni îndată. Ar fi trebuit să dea lămuriri, să răspundă la întrebări, să audă învinuiri. Ba, pe deasupra, să mai fie luat şi în zeflemea. Îl şi vedea pe Luigi rînjindu-se la el cu gura lui ştirbă :

— Ehei ! Te-ai făcut boier mare, mă !

---

[1] Băutură alcoolică preparată din seminţele unui arbust cu acelaşi nume (n. tr.).

Beppino se depărtă de fostul lui tovarăș fără să-și dea seama. In aceste clipe el nu avea nimic comun cu Luigi. Simțea o nespusă nevoie de un prieten căruia să-i spună tot ce avea pe inimă dar nu-l găsea. Ca un refugiu, recurse atunci la o minciună, invocînd argumentul deosebirii de clasă. Voia să creadă că el este acum superior foștilor săi tovarăși. O, de-ar întîlni pe unul dintre clienții săi! Unul care să meargă alături de el, povestindu-i fel și fel de lucruri, care să-l ducă prin locuri necunoscute, bunăoară la un cabaret, unde singur nu îndrăznea să intre. Acum doar era îmbrăcat elegant, avea cămașă de mătase, pantofi cu talpa groasă, un ceasornic și bani de buzunar. Se opri în ușa unui bar. La una din mesele din față văzu un agent de publicitate, care avea biroul lîngă lustrageria lor. Se gîndea să intre în vorbă cu el și, cu aerul că a intrat din întîmplare, îl salută cu un zîmbet. Agentul abia îl recunoscu și îi răspunse la salut cu răceală, fiind ocupat cu un vînzător de ziare, care intrase și el cam în același timp.

Beppino, copleșit de amărăciune, se așeză la prima masă liberă. Chelnerul se apropie, șterse marmura cu o cîrpă udă, apoi îl întrebă ceva.

— Cum ai zis? făcu Beppino spre el distrat.

— Ce doreşte domnul?

— Orice!

— O cafea?

— Bine. Fie şi o cafea...

— O cafea, masa a doua, în mijloc! strigă chelnerul.

Glasul chelnerului venea parcă de departe şi parcă se ducea departe. Cineva se apropie cu zgomot de masa lui şi plecă îndată. Beppino bău cafeaua ca şi cum ar fi fost un alt om. Totul i se părea fără rost şi foarte departe de el. Dona Assunta, Luigi, lustrageria, Cămaşă de Mătase... Se ridică de la masă. Întocmai ca un somnambul. Voia să plece. Să umble aşa, fără ţintă. Să se cufunde în bezna nopţii. Să se ducă în lumea largă. Era singur. Singur-singurel.

— Ei, domnu!

Şi chelnerul îl prinse de braţ.

— Voiai să pleci, hai! Să-mi tragi chiulul?

Beppino uitase să plătească.

ELIBERARE

Retrăiesc, ca și cum totul s-ar fi petrecut ieri, bucuria pe care am simțit-o răzbătînd cu ghionturi și îmbrînceli și cerîndu-mi scuze la tot pasul, prin mulțimea ce se îmbulzea în acea noapte răcoroasă de iunie pe *Darsena Norte* (cheiul de nord). Se îmbarca pentru Europa un înalt demnitar italian. Ministru, ambasador, n-am putut afla ce hram poartă. Atîta știu că veniseră tot felul de asociații și o droaie de fasciști să-l petreacă cu flori și urale. Cheltuisem aproape toți banii pe care-i primisem pentru repatriere, cu plata biletului de vapor și a vizelor pe pașaport. Ba mai făcusem și gestul nobil de a plăti datoria pe trei luni în urmă la modesta mea pensiune din Almagro, unde locuiam de aproape un an

de zile. De mîncat, mîncam cînd se nimerea. Isprăvisem rezervele mele de turist fără voie şi renunţasem la hrană, căci şi aşa izbuteam cu mare greutate să plătesc cei zece *pesos* pe lună la pensiune, pentru patul în care dormeam.

Tovarăşul meu de cameră, un refugiat din Paraguay, membru de seamă al unui partid în dizgraţie, îmi păstra totdeauna o bucată de pîine şi o farfurie din ciorba care i se servea din belşug la măsuţa lui modestă şi plină de cărţi.

Ori de cîte ori eram în stare să mă stăpînesc, evitam gestul lui omenos, întorcîndu-mă acasă noaptea tîrziu, întărit de cafelele pe care mi le plăteau nişte exilaţi brazilieni şi ajutat uneori de o bancnotă trandafirie de un *peso*, de către un fost coleg de şcoală — pe atunci slujbaş la o reprezentanţă oficială braziliană — care mi-o strecura pe furiş, dornic să nu afle nimeni că întreţine legături cu refugiaţii politici. Oricum, pentru mine era mai puţin dureros să cer de la un patrician, decît să primesc mila unui confrate din Paraguay, cu atît mai mult cu cît minunatul meu tovarăş de suferinţă avea obiceiul să-mi pretindă o răsplată ce plătea totul cu vîrf şi îndesat, silindu-mă să ascult elogiile cu care el ridica

în slava cerului mica lui țărișoară. Pentru el, Paraguayul era centrul pămîntului. Ca să fie prima țară din lume, nu-i mai lipsea decît un lucru: să revină la putere partidul din care făcea el parte. Nu exista o limbă mai frumoasă decît graiul *guarani* [1]. Și să te ții, laude-n sus și laude-n jos! Popor mai viteaz nu se născuse sub soare. Ce lupte uriașe, ce eroi legendari!

Nici o foame n-ar fi izbutit să secătuiască potopul de legende *guarani* pe care le povestea prietenul meu — cele mai frumoase din folclorul întregii lumi, singurele legende într-adevăr originale, fără nici o înrîurire euro-africană! Nici un creștin n-ar fi suportat nici măcar două zile intimitatea cu acești oameni cu privirea dîrză, cu buzele pe jumătate strînse, care vorbeau încet, mai mult pentru ei, trăindu-și cu o mîndrie supremă o sălbatică iubire față de neamul lor.

Totuși, prietenul Echegaray ținu să-mi facă un mare bine chiar în ziua plecării mele din Buenos Aires. Însoțindu-mă pînă în port, băgă de seamă pe drum că făceam ochii mari văzînd

---

[1] Limba vorbită de un popor indo-american care face parte din marea familie *tupiguarani* și care trăiește în ținuturile de miazăzi ale Braziliei.

ce vertiginos urcă suma de plată marcată de aparatul de taxat. Şi la coborîre, ţinu să plătească el şoferului. Era cel din urmă gest al unei ospitalităţi pline de nobleţe.

Pentru el fusesem într-adevăr un oaspete. Omul mă îndrăgea, fie numai pentru motivul că, atunci cînd nu aveam încotro, ştiam să ascult ce-mi povestea cu un aer plin de interes, de admiraţie şi de extaz.

— Vei cunoaşte Paraguayul, în ziua în care eu şi ai mei vom fi biruitori! Vei fi invitatul meu special, cu drum plătit...

Cu drumul plătit... Acum, fericit, prezentam într-o italienească stricată ofiţerilor de pe bord paşaportul meu şi biletul meu de călătorie, cumpărat de la Agenţia societăţii de navigaţie Italmar. In sfîrşit, mă întorceam în patrie! Situaţia mea se hotărîse. Nişte rude izbutiseră să-mi trimită ceva bani. Cu cîtă emoţie, cu cîtă omenie şi înţelegere mă uitam la aceste familii italiene care se îmbulzeau să urce scara pe vapor cu actele în mînă, reîntorcîndu-se în patria lor după un surghiun mai scurt sau mai îndelungat, nefericit sau victorios! Mulţi plîngeau. De dorul

rudelor pe care le lăsau încă pe meleaguri străine — niște surghiuniți, așa cum fuseseră și ei Dar fără doar și poate că mai mult plîngeau de bucurie, de fericire...

Mie mi se rezervase un loc la o masă lungă pentru opt sau zece persoane. M-am așezat acolo ursuz, mormăind furios. Plecarea vaporului fusese anunţată pentru seara din ajun, între orele 20 şi 21. De dimineaţă, deşteptîndu-mă şi observînd că vaporul stă pe loc, am urcat triumfător pe punte, încredinţat că ne aflăm la Montevideo şi că am străbătut o bucată de drum. Care nu-mi fu uimirea, cînd am băgat de seamă că vaporul stă încă ancorat în *Dorsena Norte*. Am tras atunci una din acele înjurături răsunătoare şi răspicate cum se întîlnesc în scenele mitocănești ale lui Leandro N. Alem.

Tovarăşul meu de cabină, care nu închisese ochii toată noaptea, îmi spuse că apele scăzute ale fluviului [1] n-au îngăduit să se ridice ancora. Supărat foc, am luat-o spre sufragerie, unde pe

[1] E vorba de Rio de la Plata, la gurile căruia e situat oraşul şi portul Buenos Aires, capitala Argentinei (n. tr.).

la mesele cu coşuleţe pline cu chifle, călătorii strînşi grupuri-grupuri vorbeau răsunător în toate dialectele italieneşti. I-am salutat pe toţi cu un *buon giorno*, care însă rămase fără răspuns. Aproape de mine, două italience grăsune discutau cu gesturi largi. Mi-am făcut o tartină cu unt și atunci am observat la un colţ al mesei un bătrînel ghemuit, care scîncea încetişor. Era un plîns fără lacrimi, ca de bebeluş bosumflat; cu şoapte nedeslușite, tot atît de greu de înțeles ca și sporovăiala celor două femei.

Am băut în tăcere poşirca de cafea servită la masă. Sala era săgetată de gesturile vii ale italienilor.

— *Ma basta! Non piangere! Non piangere!*[1] zise deodată una dintre cele două femei, adresîndu-se bătrînului, al cărui scîncet monoton părea o cantilenă obsedantă. Moşneagul deschise o gură ştirbă şi spuse ceva greu de înţeles, uitîndu-se la vecina lui cu o privire speriată de copil. După cîteva clipe începu iarăşi scîncetul acela de jale, pe care eu nu mi-l puteam explica în nici un chip.

---

[1] Destul! Nu mai plînge! Nu mai plînge! (În limba italiană în original) (n. tr.).

Femeia se lăsă apoi din nou prinsă de discuție. Eu mă uitam pe furiș la bătrîn, silindu-mă să pătrund taina scîncetului său, care nu părea să fie al unui om întreg la minte. Lăsase oare copii și nepoți pe meleagurile Americii, unde venise să-și încerce norocul ? Oare în felul acesta își jelea despărțirea de aceste meleaguri, de care între timp prinsese rădăcini, cuprins de aceeași durere pe care o simțise atunci cînd își părăsise satul natal — cu treizeci sau patruzeci de ani în urmă — plecînd să adune comori de aur pe cîmpiile de la fermele din sudul Americii ? Mă cuprinse deodată o nespusă înduioșare, gîndindu-mă la un cap frumos și la fel de alb al unui om care mă aștepta în patrie cu acea dragoste pe care numai părinții o nutresc în inima lor.

La ora prînzului prea puține mese erau pline în uriașa sufragerie a emigranților. De altfel, în primele două zile de călătorie, pe vapor mesele rămîn goale, chiar și în apele liniștite și argiloase ale fluviului La Plata.

Totuşi, la masa mea se instalaseră cele două femei ; una din ele turuia fără încetare iar cealaltă se mulţumea să dea mereu din cap, repetînd cu o vădită mîhnire :

— *Mamma mia! Mamma mia!*

Bătrînul era la locul lui şi el, monologînd încet, cu glas tînguitor şi cu privirea rătăcită.

Mi-am dat seama că cele două femei vorbeau despre o nenorocire. Iar scîncetul acela, semănînd cu hîrîitul unei plăci vechi de patefon, nu putea să ascundă decît o nenorocire. Era vorba de o nenorocire de bună seamă, căci acum bătrînul nu mai spunea nimic şi doar plîngea inainte ca un copil, ţinînd isonul soţiei sale, care povestea, în timp ce femeia cealaltă îşi agita cu o adîncă îndurerare mîinile împreunate, uitîndu-se mereu spre moşneag.

— *Ah! Povero, poveretto! Ha ragione! Che disgrazia!*[1]

Curiozitatea mea spori. Ca să intru în vorbă am rugat pe una din femei să-mi dea sticla cu vin ieftin — porţia cuvenită fiecărui călător. Ea mă servi îndată. I-am mulţumit cu un zîmbet

---

[1] Ah, săracul, sărăcuţul de el! Are dreptate! Ce nenorocire! (În limba italiană în original) (n. tr.).

prietenos, oferindu-mă să o servesc şi eu la rîndul meu. Bătrîna nu se împotrivi aşa că acum le devenisem oarecum apropiat. Bocetul bătrînului se înteţi deodată, iar cealaltă femeie izbucni ca şi de dimineaţă, fără răutate, dar poruncitor :

— *Ma non piangere, caro! E passato, non sai? E passato l'orrore! Bisogna rassegnarsi!*[1]

Apoi se întoarse spre mine, dornică parcă să mă lămurească. Cealaltă femeie, care ştia toată povestea, păru însufleţită de acelaşi gînd. Iar eu, tulburat, am golit iute un pahar din poşirca aceea de vin.

Acum înţelegeam. Veniseră din Argentina cu vreo patruzeci de ani în urmă. Emigranţi săraci lipiţi pămîntului, fără rude şi fără prieteni, într-o uriaşă ţară necunoscută. La început şi-au încercat norocul la Pergamino, dar n-au izbutit să facă nimic. Mai tîrziu, la vreun an şi jumătate, au coborît dincolo de Nequén, în ţinutul Rio Negro. Acolo, muncind din greu, cu

[1] Dar nu mai plînge, dragul meu! A trecut, nu ştii? Grozăvia a trecut! Trebuie să ne resemnăm! (În limba italiană în original) (n. tr.).

răbdare și cu îndîrjire, au reușit să facă din niște cîmpuri fără nici o valoare și plătite cu chiu cu vai — deși nu costaseră mare lucru — o proprietate bogată și prosperă, cea mai temeinic rostuită și cea mai plină de făgăduințe din toate cîmpiile de la miazăzi. Cei patru feciori născuți în această nouă patrie, muncitori harnici și de nădejde, erau ca patru stîlpi pe care ei toți ridicaseră o avere frumoasă. Această avere le-ar fi îngăduit să se întoarcă în țara de baștină, lucru care, după un timp oarecare de la izbîndă, deveni dorința cea mai fierbinte a părinților. Atît de mare era această dorință, a cărei împlinire fusese amînată ani de zile la rînd, iar descrierea meleagurilor din patrie atît de înflăcărată, încît feciorii, cu o rară înțelegere, ca fii de emigranți italieni ce erau, hotărîră să vîndă pămîntul și vitele și să se întoarcă în patria lor de baștină. Nici unul dintre ei nu era însurat, așa că planul lor era ușor de înfăptuit. Pe de altă parte, ținuturile nepopulate și pustietățile nesfîrșite din sud nu făceau decît să le încurajeze acest gînd.

Dar, după ce se făcu vînzarea și banii atît de mult jinduiți fură aduși acasă, cu cîteva zile

doar înainte de plecarea lor spre nord, într-o noapte întunecoasă în care vijelia urla pe acoperişul casei şi prin frunzişul copacilor, vechea casă a familiei fu călcată de tîlhari. O ceată de bandiţi mascaţi, înarmaţi pînă în dinţi, se ivise în beznă. Gigetto, mezinul care se odihnea într-un şopron, obosit de munca zilei, dădu alarma şi vru să se înarmeze, dar o lovitura de pumnal în spate îl doborî la pămînt. Şi bandiţii dădură buzna în casă. Cei doi argaţi o luară la fugă, fără să încerce nici o împotrivire. Bătrînii fură legaţi amîndoi cu mîinile la spate, după ce mai înainte li se pusese cîte un căluş în gură. Bandiţii rămăseseră să stea de pază, iar unul dintre ei cotrobăi prin toată casa, răsturnînd totul cu susul în jos. Banii — o sumă destul de mare — fură găsiţi fără prea multă greutate. Şi, spre deznădejdea neputincioasă a soţilor Marangoni, toată averea lor agonisită în patruzeci de ani de muncă trecu în mîna tîlharilor. Cînd dădură să plece, afară se auziră deodată împuşcături. Sosiseră şi ceilalţi feciori, înştiinţaţi de către argaţii care fugiseră. Lupta a fost scurtă. Bandiţii erau zece sau doisprezece la număr, fiecare înarmat pînă-n dinţi. Doi

dintre ei au rămas morţi, căzuţi în luptă, iar ceilalţi s-au făcut nevăzuţi, ca să-şi împartă prada, nimeni nu ştie unde. Trei muncitori de la fermă au fost grav răniţi. Cît despre ceilalţi trei feciori, toți trei și-au găsit moartea în luptă, părinţii pierzîndu-i pentru totdeauna şi pe ei.

Am încercat de cîteva ori să mă apropii de omul acela nenorocit. Plînsul lui necontenit și dement îmi sfîșia inima. Bătrînul Marangoni era o întruchipare a durerii. Suferința lui mă mişca nesfîrşit mai mult decît aceea a soţiei sale.

Ea mai putea să povestească, să vorbească, să-şi verse focul de pe suflet. Găsea în asta o uşurare. Încet, încet, toţi călătorii de pe vapor aflară nenorocirea lor. O înconjurau plini de curiozitate şi de compătimire, cerîndu-i mereu noi amănunte. Dacă bandiţii au fost prinşi, dacă mai are rude. În ce zi s-a întîmplat nenorocirea... Dacă guvernul a luat vreo măsură... Dacă are de gînd să se întoarcă din Italia... Iar ochilor mei otrăviţi de setea de analiză li se părea că femeia îşi vede compensată în felul acesta

nenorocirea prin însemnătatea neașteptată ce i se dădea. Devenise centrul atenției generale. Și ea parcă radia, triumfătoare.

Bătrînul însă era altfel. El scîncea mai departe, cu un zbucium sfîșietor. Și monologa în șoaptă, posomorît, despre niște lucruri pe care privirea lui de naufragiat parcă mărturisea că le spune pentru toți cei din jur, dar pe care nimeni nu izbutea să le priceapă, căci vorbea fonfăit și era copleșit de durere.

Am încercat să intru în vorbă cu el de cîteva ori. Dar de fiece dată mă retrăgeam înfiorat, îngrozit. Ar fi însemnat să-i pîngăresc suferința cu întrebările mele. Obișnuitele cuvinte de mîngîiere mi se păreau niște adevărate insulte pentru el. Mă mulțumeam doar să-l privesc cu tot ce se poate numi simpatie omenească, nădăjduind că-l va înviora căldura înțelegerii mele. Sînt sigur că aș fi făcut tot ce stă în puterea unui om ca să-i ușurez suferința și să-i aduc un pic de mîngîiere. Timp de trei zile am trăit în contemplarea respectuoasă a durerii supraomenești. Ajungînd la Montevideo, m-am simțit ispitit să-l invit să coboare cu mine pe chei, ca să-i pot oferi astfel un prilej de distracție. M-ar

fi bucurat să pot înlocui cît de cît pe unul dintre feciorii lui, să-i dau o vagă impresie de dragoste filială, de afecțiune tinerească plină de căldură — lucruri pe care viața i le dăruise ani îndelungați cu generozitate dar de care îl lipsea acum cu o brutalitate înspăimîntătoare.

Mă gîndeam cîtă suferință i-am pricinuit cu tinerețea mea neastîmpărată bunului și iertătorului meu părinte, care mă aștepta.

Și prețuind în parte tot ce este o inimă de părinte, mulțumită celor observate la tatăl meu, în ciuda tinereștii mele nesăbuințe, am dăruit toată înțelegerea mea bătrînului Marangoni. Am încercat în două-trei rînduri să-i fac invitația. Dar n-am avut curaj. O sfială plină de respect mă cuprindea de fiecare dată. În cele din urmă am coborît singur pe chei, dornic să vizitez bazarele și magazinele cu rarități, să văd vînzătoarele de țigări și să găsesc ceva ca să-i pot oferi bătrînului. M-am hotărît să cumpăr cîteva pachete de *rubio*[1]. Poate că aș fi găsit un prilej să le dăruiesc bătrînului meu prieten.

---

[1] Tutun de culoare galbenă deschis, în Argentina și Uruguay (n. tr.).

Întors pe vapor, tot nu aveam curajul să mă apropii de el. În schimb căldura simpatiei mele nu i-a rămas străină. Ochii lui mă priveau acum cu o stăruinţă care mă chinuia şi mă subjuga în acelaşi timp şi-mi era cu neputinţă să mă smulg din lanţul acela nevăzut. Simţeam cu groază că sînt atras de tragedia unei fiinţe necunoscute — simplă rotiţă într-un angrenaj mare şi tainic — şi că toate sforţările mele de a scăpa de atracţia acelei prăpastii sînt destrămate de un glas lăuntric mai puternic, ca şi cum ar fi fost vorba de un act de laşitate, de o dezertare.

Drama, privirea, deznădejdea omului mă obsedau, mă fascinau pînă la nălucire. Văzîndu-mă stăpînit cu tot mai multă putere de suferinţa acelui om, trăiam o ciudată senzaţie de voluptate dureroasă.

Nu ştiu ce forţă mă împingea în tăcere să mă aflu mereu sub privirea ochilor săi, dar nici astăzi n-aş putea să spun ce culoare aveau ochii aceia în care străluceau — aproape materializate — nebunia şi nevinovăţia.

Ciudat, în clipa cînd mă apropiam de bătrîn şi el mă privea cu ochii lui de muribund, nu

mai eram în stare să scot o vorbă, de parcă mi-ar fi pierit graiul, şi asta părea că se petrece şi cu el. Era ca şi cum toată viaţa lui ar fi depins de mine. Stăteam aşa minute sau ceasuri întregi, el cu faţa crispată, scoţînd nişte suspine sfîşietoare, eu cu sentimentul că mă aflu pe marginea unei prăpăstii. Intr-un tîrziu, începea să vorbească. Vorbea cu mine. Incet, nedesluşit, fără şir, în limba mea, dar nu înţelegeam prea bine ce spune poate tocmai din pricină că mă menţineam încă într-o oarecare rezervă încercînd o deznădăjduită împotrivire.

Oare vedea în mine pe unul dintre feciorii lui pierduţi ? Sau îi aminteam de ei toţi ? Mă robea un amestec de milă şi de voluptate — aceasta era poate, masochism — şi totul mă înstrăina de viaţa care însufleţea din ce în ce mai mult pasagerii deprinşi acum cu marea.

In sfîrşit, în ultima zi de călătorie, cînd mi se părea că debarçarea mea la Santos ar însemna o adevărată dezertare, întîmplarea făcu să stăm alături la masa cea mare din sufragerie : era dimineaţă şi tocmai se servea cafeaua. Legăturile noastre nevăzute ne apropiaseră între timp tot mai mult. L-am salutat, întrebîn-

du-l dacă a venit singur la cafea. Nu mi-a răspuns. Mă privea ţintă, fără să scoată un cuvînt. Şi deodată izbucni iarăşi să scîncească într-un chip sfîşietor, mişcînd din buze, ca şi cum ar fi vrut să vorbească. Într-adevăr, vorbea. Spunea ceva nedesluşit, monoton, din nevoia aprigă de a-şi uşura sufletul. M-am apropiat încet şi smerit, ca un adevărat fiu:

— Cum? Cum? Nu înţeleg.

Bătrînul tăcu. Abia atunci îl podidiră lacrimile. Cred că şi eu plîngeam, deşi luptam cu desperare să mă stăpînesc. Sînt încredinţat totuşi că lacrimile i-au împrospătat puterile. Şi nici în ziua de astăzi nu ştiu dacă am auzit cu adevărat sau le-am născocit eu, în dorinţa mea de eliberare, cuvintele acelea ce mi-au ajuns pe neaşteptate la ureche — cuvinte pornite din adîncul tragediei acestui om şi de astă dată foarte desluşite, cutremurător de desluşite:

— *Il mio danaro... Dio Santo! Tutto il mio danaro!*[1]

---

[1] Banii mei! Sfinte Dumnezeule! Toţi banii mei! (n. tr.)

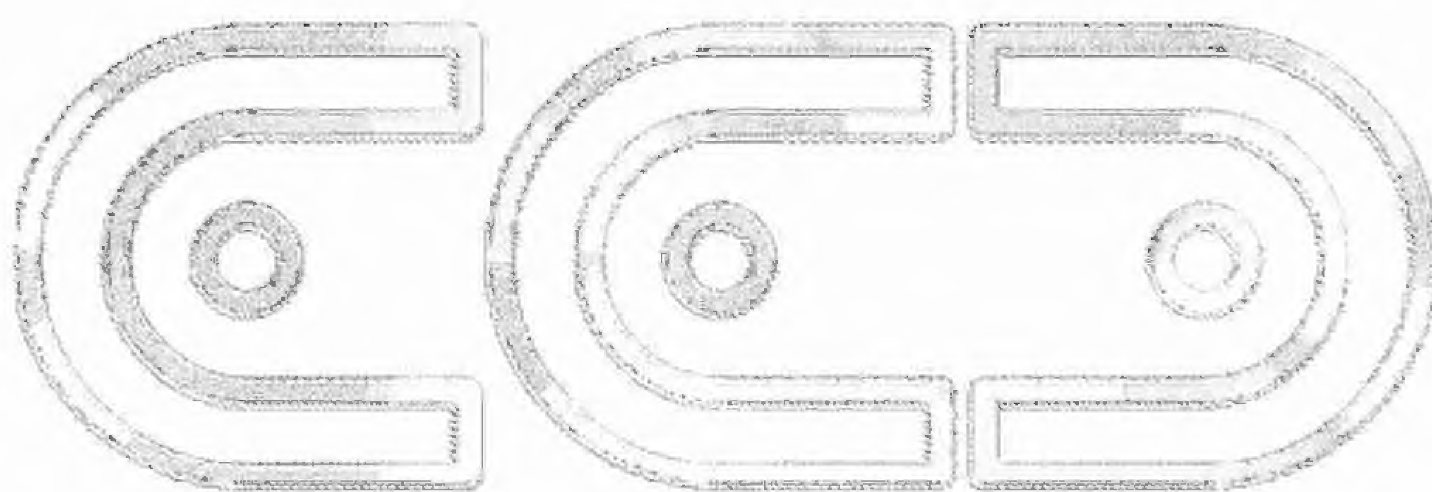
CUPRINSUL

Responsabil de carte: Fl. Chirițescu
Tehnoredactor: S. Eschenasy
Corector: C. Costescu

Dat la cules 26.08.57. Bun de tipar 27.11.57. Tiraj 10.150 ex. Hîrtie tipar de 50 gr. m.² Ft. 700×100/32. Coli ed. 4,11. Coli de tipar 4,62. Ediția I. Com. 3.448. A. Nr 02524. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A—32=R.

Tiparul executat sub com. Nr. 1.310 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București — R.P.R.






Scanare și prelucrare digitală



de

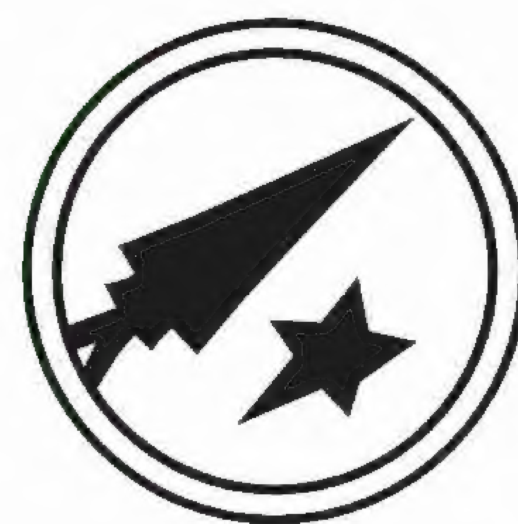
Anonim





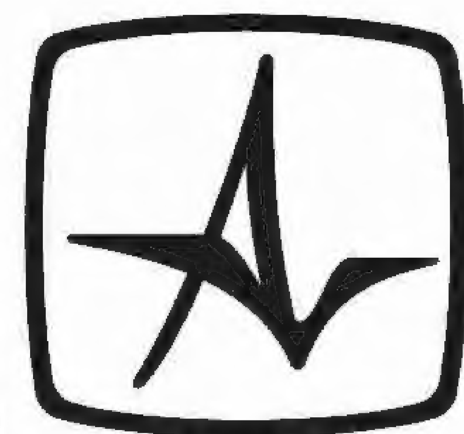


și



CAT Graur

Antwerpen






2023